

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้ศึกษารูปแบบการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งเรียนรู้ โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กรณีศึกษาโรงเรียนวัดชนะสงคราม (อนันตชัยประชานุกูล) จังหวัดฉะเชิงเทรา เอกสารและงานวิจัยดังนี้

1. นโยบายการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้

1.1 แนวทางตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่

1.2 แนวทางตาม แผนปฏิบัติการ 4 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2552-2555) ยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้

1.3 แนวทางตาม กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สอง หลักสำคัญของระบบการศึกษาและเรียนรู้ พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่

2. หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้

2.1 ความหมายของแหล่งการเรียนรู้

2.2 ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้

2.3 ประเภทของแหล่งการเรียนรู้

2.4 แนวคิดการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งการเรียนรู้

2.5 การบริหารจัดการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

2.6 การจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้

3. สภาพปัจจุบันและปัญหาแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนวัดชนะสงคราม

4. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วม (Participative Management)

5. การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research หรือ PAR)

5.1 ความหมายของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5.2 ปรัชญาและแนวคิดของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5.3 วัตถุประสงค์ของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

5.4 กระบวนการของการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

6. กระบวนการพลังสร้างสรรค์ (Appreciation-Influence-Control)

7. รูปแบบและการพัฒนารูปแบบ

8. เทคนิคการสนทนากลุ่ม

9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

9.1 งานวิจัยในประเทศ

9.2 งานวิจัยต่างประเทศ

นโยบายการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้

1. ตามแนวพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545

การพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ เพื่อพัฒนาคุณภาพสถานศึกษาทุกระดับทุกประเภท ให้สามารถเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีคุณภาพ และพัฒนาแหล่งเรียนรู้อื่นสำหรับการศึกษาและเรียนรู้ทั้งในระบบ นอกกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย เช่น ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีและศูนย์กีฬาและนันทนาการ เป็นต้น เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตและมีคุณภาพจึงกำหนดแนวทางปฏิรูป มาตรการหลัก: รณรงค์ให้คนไทยมีนิสัยรักการอ่านเป็นวาระแห่งชาติ และส่งเสริมให้มีการผลิตสื่อที่มีคุณภาพและราคาเหมาะสม มีมาตรการ ดังนี้ 1) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและโครงสร้างพื้นฐานให้เอื้อต่อการศึกษาและเรียนรู้ 2) พัฒนาห้องสมุดชุมชนให้กระจายอย่างทั่วถึงในลักษณะห้องสมุดที่มีชีวิต 3) พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในรูปแบบอื่น ๆ ที่หลากหลายมีคุณภาพและกระจายอย่างทั่วถึง เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ศูนย์การศึกษาตลอดชีวิต พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ อุทยานประวัติศาสตร์ เป็นต้น เพื่อเปิดโอกาสการศึกษาและเรียนรู้ที่มีคุณภาพอย่างต่อเนื่อง 4) ส่งเสริมการสร้างสภาพแวดล้อมของชุมชน ท้องถิ่น สังคมเพื่อเอื้อต่อการศึกษาและเรียนรู้ ระดมทรัพยากรบุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านและผู้ทรงคุณวุฒิในชุมชน/ท้องถิ่น เป็นแหล่งเรียนรู้และพัฒนาการเรียนรู้ในชุมชน ท้องถิ่นในมาตราที่ 22 กำหนดว่าการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มศักยภาพ มาตรา 24 การจัดกระบวนการเรียนรู้ จัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ฝึกทักษะกระบวนการจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ส่งเสริมให้ครูผู้สอนจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและสื่ออำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรอบรู้ ประสานความร่วมมือกับทุกฝ่ายเพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2554, หน้า 14)

ตามแผนปฏิบัติการ 4 ปี ของกระทรวงศึกษาธิการ (พ.ศ. 2552-2555)

กระทรวงศึกษาธิการ ได้ร่วมจัดทำ “แผนปฏิบัติการ 4 ปี พ.ศ. 2552-2555 ของกระทรวงศึกษาธิการ” ขึ้น เพื่อแสดงให้เห็นภารกิจหรือแนวทางการดำเนินงานภาพรวมในช่วงสี่ปีข้างหน้าของกระทรวงศึกษาธิการ โดยแผนปฏิบัติการ 4 ปี ฉบับนี้ มีจุดเน้นในนโยบายที่ 3 นโยบายสังคมและคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะนโยบายด้านการศึกษาเป็นหลัก กระทรวงศึกษาธิการ มีบทบาทและภารกิจในการจัดและส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรมนำความรู้ มีคุณภาพมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2554) มุ่งพัฒนาการศึกษาให้ผู้เรียนมีคุณธรรมนำความรู้ มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเองตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เสริมสร้างสังคมคุณธรรม ยกย่องคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ มาตรฐานและมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น กลยุทธ์ในการบริหารจัดการ พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับตามหลักสูตรและส่งเสริมความสามารถทางเทคโนโลยีเพื่อเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้ ปลุกฝังคุณธรรม ความสำนึกในการเป็นชาติไทยและวิถีชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ขยายโอกาสทางการศึกษาให้ทั่วถึงครอบคลุม ผู้เรียนได้รับโอกาสในการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาทุกระดับให้สามารถจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีคุณภาพ พัฒนาประสิทธิภาพการบริหารจัดการ เน้นการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน

สรุปได้ว่า แผนปฏิบัติการ 4 ปี (พ.ศ. 2552-2555) ของกระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์เกี่ยวข้องกับแหล่งเรียนรู้ เพื่อให้ให้นักเรียนและประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตและพัฒนาแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาไทย คนไทยทุกกลุ่ม ทุกวัย ได้รับการศึกษาและการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างทั่วถึงตลอดจนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนให้มีประสิทธิภาพ เน้นการมีส่วนร่วมทุกภาคส่วน

ตามกรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สอง

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่สอง

หลักการและกรอบแนวคิด เน้นการปฏิรูประบบการศึกษาและการเรียนรู้ และเสนอกลไก ที่จะก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบประเด็นหลักสำคัญของระบบการศึกษาและเรียนรู้ มี 4 ประการหลัก ดังนี้ 1) พัฒนาคุณภาพคนไทยยุคใหม่ 2) พัฒนาคุณภาพครูยุคใหม่ 3) พัฒนาคุณภาพสถานศึกษาและแหล่งเรียนรู้ยุคใหม่ 4) พัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการใหม่ ในด้านการปฏิรูปหลักสูตรและการเรียนการสอนได้เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญหรือที่เรียกว่าผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (Learner Center) ซึ่งกิจกรรมการเรียนรู้ดังกล่าวจะทำให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ กิจกรรม

ที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะใฝ่เรียนใฝ่รู้แล้ว จำเป็นต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้และสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ในลักษณะดังกล่าวด้วย หากมีแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย จะช่วยให้การปฏิรูปหลักสูตรการสอนสำเร็จได้ โดยครูต้องปฏิรูปปรับเปลี่ยนวิธีสอนที่ยึดเอาตัวเองเป็นศูนย์กลาง มาเป็นบทบาทที่ยึดเอานักเรียนเป็นศูนย์กลาง (เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเสรษฐ์, 2544, หน้า 26) โรงเรียนจำเป็นต้องมีการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับผู้เรียนให้เรียนได้เต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพ

โดยคำนึงถึงความสอดคล้องและเหมาะสมกับท้องถิ่น ดังที่กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดให้สถานศึกษา กำหนดแนวทางการปฏิบัติเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของสถานศึกษา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 23-24) ดังนี้

1. สำรวจแหล่งการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งในสถานศึกษา ชุมชน ท้องถิ่น ในเขตพื้นที่การศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาใกล้เคียง(ทำทะเบียนแหล่งเรียนรู้)
2. จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาให้เพียงพอและสอดคล้องกับการจัดการเรียนรู้
3. จัดทำเอกสารรวบรวมเผยแพร่แก่ครู สถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันอื่นที่จัดการศึกษาในบริเวณใกล้เคียง
4. จัดระบบแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้เชื่อมต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียน เช่น พัฒนาห้องสมุดให้เป็นแหล่งเรียนรู้ หรือมุมหนังสือในห้องเรียน
5. จัดระบบแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่นให้เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ของผู้เรียนของสถานศึกษาของตนเอง เช่น จัดทำแผนที่เส้นทาง ระบบเครือข่ายเชื่อมโยงห้องสมุดประชาชน ห้องสมุดสถาบันการศึกษา พิพิธภัณฑ์ ภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. จัดตั้งและพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ รวมทั้งพัฒนาให้เกิดองค์ความรู้และประสานความร่วมมือกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานและสถาบันสังคมอื่น ที่จัดการศึกษา ในการจัดตั้ง ส่งเสริม พัฒนาแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ร่วมกันวางแผนการใช้ร่วมกัน
7. ประสานความร่วมมือวางแผนกับสถานศึกษาอื่น บุคคล ครอบครัวยุทธศาสตร์ หน่วยงานที่จัดการศึกษาโดยส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ที่แต่ละแห่งมีเพื่อใช้ประโยชน์ให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน
8. ส่งเสริมสนับสนุนให้ครูได้ใช้แหล่งเรียนรู้ทั้งในและนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้โดยครอบคลุมภูมิปัญญาท้องถิ่น

หลักการแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้

แนวคิดการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งการเรียนรู้

การจัดการศึกษาในปัจจุบันต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ โดยการเรียนรู้ด้วยประสบการณ์ตรงตามความต้องการความสนใจ ความถนัดจากสื่อและแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งเรียนรู้ ดังนี้

1. ปรัชญาการศึกษา

แนวคิดเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษาที่ส่งผลและสนับสนุนการใช้แหล่งเรียนรู้เพื่อประโยชน์ในการศึกษาหาความรู้ได้แก่

1.1 ปรัชญาการศึกษาแบบมนุษยนิยม มีแนวคิดที่เน้นความเป็นเอกัตบุคคลเป็นสำคัญ และให้เกิดความสำคัญในเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคลตามความต้องการความสนใจและความปรารถนาของผู้เรียน โดยถือหลักว่า มนุษย์ทุกคนเกิดมาโดยไม่มีขีดจำกัดความสามารถในการพัฒนาตนเอง ถ้าอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการพัฒนาและท้าทายที่สุด มนุษย์ผู้กำหนดความต้องการของตนมีความคิดริเริ่ม มีความตั้งใจ รู้จักตัดสินใจมีเสรีภาพ มีความรับผิดชอบในการที่จะก้าวสู่สิ่งที่ดีที่สุดในแต่ละคนจะเป็นได้ (Elias & Merriam, 1980, pp. 109-115) ดังนั้น การศึกษาแนวนี้จึงเน้นให้ผู้เรียนมีความเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพในการเลือก มีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเลือก ที่ตนกระทำ ซึ่งการจัดการศึกษาจะต้องยึดนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ส่วนครูเป็นเพียงผู้อำนวยการความสะดวกในการเรียนการสอนและการเรียนรู้ที่เกิดจากการลงมือจนพบตัวเอง

1.2 ปรัชญาการศึกษาแบบพิพัฒนาการนิยม มีแนวคิดที่ให้คนเราหันมาพิจารณาถึงสิ่งที่เป็นจริง ที่มนุษย์สามารถจะมีประสบการณ์ในชีวิตจริง ถือว่าทุกสิ่งทุกอย่างที่เรามีประสบการณ์ได้เป็นความจริง ตามสภาพที่มีอยู่หรืออาจกล่าวได้ว่า โลกที่เราอาศัยอยู่ คือโลกแห่งประสบการณ์ของคนเรานั้นเอง (วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2523, หน้า 40) การศึกษาแนวนี้จึงถือว่าประสบการณ์ การเรียนรู้ของผู้ศึกษา การปฏิบัติเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการปฏิบัติย่อมก่อให้เกิดประสบการณ์กับผู้ปฏิบัติเอง การปฏิบัตินี้จะเกิดขึ้นที่ไหนก็ได้ เช่น ในห้องปฏิบัติการในโรงงาน ในห้องสมุด ถือเป็นปฏิบัติการทั้งสิ้น นอกจากนี้ออกไปศึกษานอกสถานที่ชนบท ในเมือง มีการอภิปรายการทำงานเป็นกลุ่ม ก็ถือว่าเป็นการปฏิบัติด้วย โดยทั้งนี้ เมื่อได้ปฏิบัติแล้วก็จะนำประสบการณ์นั้นมาพิจารณาว่าถูกต้องเหมาะสมหรือไม่ แก้ปัญหาได้หรือไม่ ทำให้เกิดการเรียนรู้อะไรใหม่ ๆ หรือเป็นการช่วยให้เกิดความเชื่อถือในความรู้เก่าที่เรารู้มาจากรับประสบการณ์เดิมมากขึ้น (สาโรจน์ บัวศรี, 2530, หน้า 184)

ความหมายของแหล่งการเรียนรู้

แหล่งการเรียนรู้ มีผู้ให้นิยามและความหมายไว้อย่างหลากหลาย ดังนี้

มาร์ค (Mark, 1971, pp. 341-347) ได้ให้ความเห็นว่าแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สำหรับโรงเรียนประกอบด้วย ประชาชน สถานที่ต่าง ๆ และกิจกรรมทั้งหลายที่นำมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อให้นักเรียนเป็นคนดีและทรัพยากรท้องถิ่นอาจจะเรียกว่าเป็นแหล่งวิชาการในท้องถิ่น (Community Resource) หรือแหล่งวิชาในชุมชน (Polar Resources)

กู๊ด (Good, 1973, p. 114) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า หมายถึงทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ในชุมชนเป็นสิ่งที่มีความสำคัญทางการศึกษาที่สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการเรียนการสอนได้ เช่น พิพิธภัณฑ์ โรงมหรสพ ห้องสมุด สวนสาธารณะ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่อยู่ในชุมชนด้วย

เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒน์เศรษฐ์ (2544, หน้า 28) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งเรียนรู้คือถิ่นที่อยู่บริเวณ ป่าเกิด แหล่งหรือศูนย์รวมความรู้ที่เข้าไปศึกษาหาความรู้ความเข้าใจ และความชำนาญที่เป็น ไป ได้ ทั้งที่เป็นตามธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นได้ ทั้งบุคคล สิ่งที่มีชีวิตและไม่มีชีวิต

กระทรวงศึกษาธิการ (2545 ก, หน้า 43) ได้นิยามความหมายของแหล่งการเรียนรู้ คือ แหล่งข้อมูลข่าวสาร สารสนเทศ และประสบการณ์ที่สนับสนุนส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้และเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550, หน้า 1) แหล่งเรียนรู้หมายถึง “แหล่ง” หรือ “ที่รวม” ซึ่งอาจเป็นสภาพสถานที่ หรือศูนย์รวมที่ประกอบด้วยข้อมูล ข่าวสาร ความรู้ และกิจกรรม ที่มีกระบวนการเรียนรู้ หรือกระบวนการเรียนการสอน ที่มีรูปแบบแตกต่างจากกระบวนการเรียนการสอนที่มีครูเป็นผู้สอน หรือศูนย์กลางการเรียนรู้ เป็นการกำหนดเวลาเรียน ยืดหยุ่นสอดคล้องกับความต้องการและความพร้อมของผู้เรียนการวัดและประเมินผลการเรียน มีลักษณะเฉพาะที่สร้างขึ้นให้เหมาะสมกับการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นรูปแบบเดียวกับการประเมินผลในชั้นเรียน

ดารี บุญชู (2548, หน้า 27) ได้ให้ความหมายของแหล่งเรียนรู้ว่า แหล่งข้อมูลข่าวสาร ความรู้และประสบการณ์ทั้งหลายที่สามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง จากการได้ คิดเอง ปฏิบัติเองและสร้างความรู้ได้ด้วยตนเองตามอัธยาศัยและต่อเนื่องจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ และสุดท้ายก็จะเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2550, หน้า 1) ให้ความหมาย แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งวิทยาการ ซึ่งอาจเป็นสถาบันชุมชน ภูมิปัญญาของชุมชนด้านเศรษฐกิจพอเพียง การเกษตร ศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิตและการประกอบวิชาชีพของชุมชน โดยก่อให้เกิดกิจกรรม ที่กระตุ้นให้เกิดความสำนึกถึงความจำเป็นที่จะต้องศึกษาหาความรู้ เพื่อก่อให้เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเป็นไปตามกรอบนโยบายกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การบูรณาการ ความรู้คุณธรรม จริยธรรม และเน้นกลยุทธ์การดำเนินงานของสำนักงานการศึกษาออกโรงเรียน

สรุปได้ว่า แหล่งเรียนรู้ หมายถึง แหล่งต่าง ๆ ที่เป็นบุคคล สถานที่ สื่อทรัพยากร สารสนเทศ ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรมประเพณี ที่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองตาม อรรถาธิบาย เสริมสร้างให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้ สามารถสัมผัสได้ภายใต้บรรยากาศและ สถานการณ์จริงเอื้อประโยชน์ต่อกระบวนการเรียนรู้ มีอิสระในความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์และ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งการเรียนรู้เกิดได้กับผู้เรียนทุกคน ทุกที่ทุกเวลา โดยมีองค์ความรู้ ที่หลากหลาย เน้นทักษะที่สามารถประยุกต์นำไปใช้ในชีวิตจริง ผู้เรียนมีอิสระในการตัดสินใจ เลือกตามความสนใจ ส่งเสริมความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถฝึกปฏิบัติและเรียนรู้ตนเอง อย่างมีความสุข

ความสำคัญของแหล่งการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการจัดการเรียนรู้ มุ่งให้ผู้เรียนแต่ละคนได้พัฒนาตามธรรมชาติเต็มศักยภาพ มีความรู้ สามารถนำความรู้ไปใช้ใน ชีวิตประจำวันและเรียนรู้ต่อการจัดการเรียนรู้ดังกล่าว นอกจากกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนมี คุณลักษณะใฝ่รู้ใฝ่เรียนแล้ว จำเป็นต้องมีการจัดแหล่งและสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อสนับสนุน การเรียนรู้ด้วยตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตรา 25 ได้ระบุไว้ว่า รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และ เทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ แหล่งเรียนรู้ดังกล่าวมุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้ตลอดเวลา (สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 1) และสอดคล้องกับ นิคม ชมพูหลง (2550, หน้า 8) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของแหล่งเรียนรู้ ดังนี้ 1) เป็นแหล่งสร้างเสริมความรู้ ความคิดและประสบการณ์ 2) เป็นแหล่งเสริมสร้างจินตนาการและความคิดสร้างสรรค์ 3) เป็นแหล่งศึกษาตามอรรถาธิบาย 4) เป็นแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต 5) เป็นแหล่ง ปลูกฝังนิสัยรักการอ่านและแหล่งการศึกษาค้นคว้า 6) เป็นแหล่งส่งเสริมมิตรภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนกับภูมิปัญญาท้องถิ่น 7) เป็นแหล่งเสริมสร้างประสบการณ์ตรง 8) เป็นแหล่งส่งเสริมความคิดให้เกิดอาชีพใหม่ 9) เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดและประสบการณ์

ลักษณะเด่นของการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้มีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการ
สภาการศึกษา, 2550, หน้า 1)

1. ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง
2. ผู้เรียนได้ฝึกการทำงานเป็นกลุ่มร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิด
การเรียนรู้และทักษะกระบวนการต่าง ๆ
3. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกต การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความหมาย
และการสรุปความ คิดแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ
4. ผู้เรียนได้ประเมินผลการท างานได้ด้วยตนเอง
5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้ได้
6. ผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ ให้คำแนะนำให้การสนับสนุน

นอกจากนั้นการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้อยังมีความสำคัญสรุปได้ดังนี้

1. เป็นแหล่งที่รวมขององค์ความรู้อันหลากหลายพร้อมที่จะให้ผู้เรียนเข้าไปศึกษา
ค้นคว้าด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล และเป็นการส่งเสริมการเรียนรู้
ตลอดชีวิต
2. เป็นแหล่งเชื่อมโยงให้สถานศึกษาและชุมชนมีความสัมพันธ์และใกล้ชิดกัน ทำให้
คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาแก่บุตรหลานของตน
3. เป็นแหล่งเรียนรู้ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีความสุข เกิดความสนุกสนาน
และมีความสนใจที่จะเรียนไม่เกิดความเบื่อหน่าย
4. ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จากการที่ได้คิด ได้ปฏิบัติเอง และสร้างความรู้ด้วยตนเอง
ขณะเดียวกันก็สามารถเข้าร่วมกิจกรรมและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
5. ทำให้ผู้เรียนได้รับการปลูกฝังให้รู้และรักท้องถิ่นของตนเอง มองเห็นคุณค่าและ
ตระหนักถึงปัญหาในชุมชนของตน พร้อมทั้งจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนทั้งในปัจจุบันและอนาคต

ประเภทของแหล่งการเรียนรู้

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2547, หน้า 3-4) ได้นำเสนอการจัด
ประเภทแหล่งเรียนรู้ไว้ 2 แบบ ได้แก่

1. จัดตามลักษณะของแหล่งการเรียนรู้มีดังนี้
 - 1.1 แหล่งเรียนรู้ตามธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ที่นักเรียนจะศึกษาหาความรู้ได้จาก
สิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ป่าไม้ ลำธาร หิน ดิน ทราย ทะเล ฯลฯ
 - 1.2 แหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้น เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อสืบทอด
ศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนเทคโนโลยีและสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ

พิพิธภัณฑ์ ห้องสมุดประชาชน สถาบันการศึกษา สวนสาธารณะ ตลาด บ้านเรือน สถานประกอบการ ฯลฯ

1.3 บุคคล เป็นแหล่งเรียนรู้ที่จะถ่ายทอดองค์ความรู้ ความสามารถ คุณธรรม จริยธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทั้งด้านการประกอบอาชีพและการสืบสานวัฒนธรรม ตลอดจนนักคตินักประดิษฐ์ตลอดจนผู้ที่สามารถคิดค้นริเริ่มสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ในด้านต่าง ๆ

2. การจัดตามแหล่งที่ตั้งของแหล่งการเรียนรู้มีดังนี้

2.1 แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนเดิมจะมีหลัก ๆ คือ ครูอาจารย์ ห้องสมุด ต่อมาพัฒนาเป็นห้องปฏิบัติการต่าง ๆ เช่น ห้องปฏิบัติการทางวิทยาศาสตร์ ห้องปฏิบัติการทางภาษา ห้องปฏิบัติการคอมพิวเตอร์ ห้องโสตทัศนศึกษา ห้องจริยธรรม ห้องศีลธรรม ฯลฯ ตลอดจนการใช้อาคารสถานที่บริเวณและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน เช่น ห้องอาหาร สนาม ห้องน้ำ สวนดอกไม้ สวนสมุนไพร แหล่งน้ำในโรงเรียน ฯลฯ

2.2 แหล่งเรียนรู้ในชุมชน แหล่งเรียนรู้ในชุมชนครอบคลุมทั้งด้านสถานที่และบุคคล ซึ่งอาจอยู่ในชุมชนใกล้เคียงโรงเรียน และชุมชนที่โรงเรียนพานักเรียนไปศึกษาหาความรู้ เช่น แม่น้ำ ภูเขา ชายทะเล ห้องสมุดประชาชน สถานีตำรวจ สถานีอนามัย สวนสาธารณะ สวนสัตว์ หอพัก สวนผัก แหล่งทอผ้า ร้านอาหาร คนตรีพื้นบ้าน การละเล่นพื้นบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้าน เทคโนโลยีในชีวิตประจำวัน แหล่งข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ฯลฯ

นิคม ชมพูหล่ง (2550, หน้า 8) ได้แบ่งประเภทของแหล่งการเรียนรู้ จัดไว้ 3 ประเภท ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ เป็นประสบการณ์ที่ผู้เรียนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้จากสภาพจริง เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษชาติ ภูเขา ทะเล แม่น้ำ ลำคลอง ปรากฏการณ์ตามธรรมชาติ เช่น ฝนตก แดดออก น้ำท่วม ความแห้งแล้ง

2. แหล่งเรียนรู้ที่จัดหรือสร้างขึ้น ซึ่งมีในสถานศึกษาและนอกสถานศึกษา เป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ได้สะดวกและรวดเร็ว

2.1 แหล่งการเรียนรู้ในสถานศึกษา ได้แก่ ห้องเรียน ห้องสมุด สวนสมุนไพร สวนสุขภาพ สนามกีฬา ฯลฯ

2.2 แหล่งการเรียนรู้นอกสถานศึกษา ได้แก่ ศาสนสถาน พิพิธภัณฑ์ สถาบันค้นคว้าวิจัย แหล่งวิชาการ แหล่งบริการ สวนสาธารณะ สวนสัตว์ ห้องสมุดประชาชน ศูนย์กีฬา ศูนย์การค้า

3. แหล่งการเรียนรู้ที่เป็นทรัพยากรบุคคล ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง ลูก ป้า น้า อา ตาสี ตาสา ขยมี ขยมา ตลอดจนบุคคลที่มีความรู้ความสามารถและเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น บุคคลที่เป็นภูมิปัญญาในสาขาอาชีพ

แนวคิดการจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแหล่งการเรียนรู้

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้สรุปได้ในประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 3)

1. แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งที่นักเรียนจะศึกษาค้นคว้าหาคำตอบที่สนใจใฝ่รู้ แหล่งเรียนรู้มีทั้งในโรงเรียนและชุมชน
2. แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนนอกจากห้องเรียน ห้องปฏิบัติการต่าง ๆ แล้ว สถานที่ทุกแห่งในบริเวณโรงเรียนจัดเป็นแหล่งเรียนรู้ได้และบางครั้งโรงเรียนอาจจัดเพิ่มเติมสิ่งที่มีอยู่ เช่น จัดเป็นจุดศึกษา สวนการเรียนรู้ ถ่ายการเรียนรู้ เป็นต้น
3. แหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ตามธรรมชาติและที่สร้างขึ้น อาจเป็นสถานที่สำคัญทางศาสนา สาธารณประโยชน์ สถานประกอบการ สถาบันทางการศึกษา อาชีพในชุมชน ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านต่าง ๆ
4. โรงเรียนจัดการเรียนรู้ โดยเชื่อมโยงกิจกรรมต่อเนื่องระหว่างการเรียนรู้ในห้องเรียน ในโรงเรียน และชุมชน

แนวคิดในการจัดการเรียนการสอนโดยใช้แหล่งเรียนรู้ที่กล่าวในเบื้องต้นนั้นจะบังเกิดประสิทธิภาพในเชิงปฏิบัติต้องยึดหลักปรัชญาการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยเน้นให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้ซึ่งผู้สอนสามารถกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด ได้ปฏิบัติงานด้วยเอกลักษณ์ของตนเอง แนวคิดและแนวปฏิบัติที่สำคัญมีดังนี้ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2550, หน้า 3)

1. การจัดการเรียนรู้เน้นความสำคัญที่ผู้เรียนให้ผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดในกระบวนการเรียนรู้
2. ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยการฝึกทักษะการใช้กระบวนการคิด การวิเคราะห์ การสังเกต การรวบรวมข้อมูลและการปฏิบัติจริง ทาได้ คิดเป็น ทำเป็น
3. ให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข สนุกกับการเรียนรู้ ได้คิด แสดงออกอย่างอิสระ บรรยากาศการเรียนรู้ที่เป็นกัลยาณมิตร
4. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ทั้งระบบ
5. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดกระบวนการเรียนรู้ของครูผู้สอนให้มาเป็นผู้รับฟัง ผู้เสนอแนะ ผู้ร่วมเรียนรู้ เป็นที่ปรึกษา ผู้สร้างโอกาส สร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เป็นนักออกแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมีบทบาทมากที่สุด
6. ต้องการให้เรียนรู้ในสิ่งที่มีความหมายต่อชีวิต คือ สิ่งที่อยู่ใกล้ตัว จากง่ายไปหายาก จากรูปธรรมสู่นามธรรมโดยใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นสื่อ ประสบการณ์ชีวิต ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาเป็นฐานการเรียนรู้และประยุกต์ใช้กับการป้องกันและแก้ปัญหา

7. ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกจัดกิจกรรม ได้เรียนรู้ตามความต้องการ ความสนใจใฝ่เรียนรู้ ในสิ่งที่ต้องการอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้ด้วยตนเอง

8. ถือว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกเวลาทุกสถานที่

9. ปลุกฝังสอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่พึงงามและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้

การเรียนรู้ของบุคคล

การเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับมนุษย์ทุกคน เพราะการเรียนรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต มนุษย์ ดังนั้นเป้าหมายที่สำคัญของการจัดการศึกษาจึงเป็นการสร้างให้ผู้เรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ใช้แหล่งเรียนรู้ให้เต็มที่ ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนอย่างมีความสุข ความสมดุล เรียนที่จะรู้ เรียนที่จะทำ เรียนที่จะอาศัยร่วมกันและเรียนที่จะเป็นตัวของตัวเองตามศักยภาพของแต่ละบุคคล ที่พึงจะเป็น นักการศึกษาได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ดังนี้

กาเย่ (Gagne, 1970, pp. 3-4) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นการ เปลี่ยนแปลงสมรรถภาพอันเนื่องมาจากสถานการณ์ที่กำหนดขึ้น

ฮิลการ์ด (Hilgard, 1975, p. 194) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นการ เปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ต่างไปจากสภาพเดิม

คลิฟฟอร์ด (Clifford, 1981, p. 2) ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นการ เปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ของพฤติกรรมอันเป็นผลมาจากการได้รับประสบการณ์หรือการฝึกอบรม

ไคลน์ (Klein, 1991, p. 2) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการ เชิงทดลองที่เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงเชิงสัมพันธ์ที่ถาวรของพฤติกรรมซึ่งอธิบายไม่ได้ด้วย สถานะทางอารมณ์ชั่วคราว วุฒิภาวะหรือการตอบสนองโดยกำเนิด

สรุปได้ว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอันเนื่องมาจาก ประสบการณ์และการฝึกอบรมที่แต่ละบุคคลได้รับมา ผลของการเรียนรู้จะทำให้พฤติกรรม ของบุคคลเปลี่ยนแปลงไปในลักษณะค่อนข้างถาวรและคงทน ซึ่งพฤติกรรมที่เปลี่ยนแปลงนั้น ประกอบด้วยพฤติกรรมด้าน ความรู้ เช่น ความคิด ความเข้าใจและความจำในเนื้อหาสาระต่าง ๆ

ดังนั้น การจัดกระบวนการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาบุคคลให้มีความสมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจและสติปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรม สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ด้วยตนเองตามความต้องการความสนใจและความถนัดนั้น จำเป็นต้องอาศัยแนวคิดเรื่องการเรียนรู้มาประยุกต์ใช้ ซึ่งในที่นี้จะนำเสนอแนวคิด เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยตนเองและเน้นการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

คุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ทำให้ทุกชาติทุกภาษามีการแข่งขันละร่วมมือกันมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน วิธีการดำรงชีวิตในปัจจุบัน จึงขึ้นอยู่กับอำนาจที่ได้มาจากข้อมูลข่าวสาร และความรู้ต่าง ๆ ดังนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ทุกคนจะต้องพัฒนาตนเองให้เป็น “บุคคลแห่งการเรียนรู้” (Learning Person) เพราะความรู้ที่แต่ละคนที่ได้ร่ำเรียนมาจากอดีตนั้นไม่สามารถต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงในสังคมยุคโลกาภิวัตน์ได้เพียงพอทุกคนจึงต้องเฝ้าหาความรู้เพิ่มเติมตลอดเวลาและต้องเรียนรู้ตลอดชีวิตคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ตามมาตรฐานคุณภาพ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของ “บุคคลแห่งการเรียนรู้” (Learning Person) ไว้ในทัศนะต่างกัน ดังนี้

สุภรณ์ สุภาพงษ์ (2543, หน้า 40-41) กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึง บุคคลที่เรียนรู้ จากการปฏิบัติของตน (Learning by Doing) เป็นการได้มาซึ่งองค์ความรู้จริยธรรม และพัฒนาบุคลิกภาพไปพร้อมกัน เพื่อนำสู่เป้าหมายของการเป็นคนเก่ง ดี มีความสุข มีเสรี ในความคิดและเป็นบุคคลที่มีความเข้มแข็งเชิงจริยธรรมและบุคลิกภาพประชาธิปไตย

สุพล วังสินธุ์ (2541, หน้า 79-80) กล่าวว่า บุคคลแห่งการเรียนรู้ หมายถึงบุคคลที่มีพัฒนาการกลยุทธการเรียนรู้ให้ทันสมัยอยู่เสมอ มีความรู้ควบคู่คุณธรรม ใฝ่เรียน ใฝ่รู้ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม สามารถเผชิญสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อการอยู่รอดและอยู่ร่วมกันในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข

ชาติศิริ ศิริสวัสดิ์ (2541, หน้า 79-80) กล่าวว่าบุคคลแห่งการเรียนรู้หมายถึงบุคคลที่มีหูกว้างตากว้าง ศึกษาอยู่เสมอ มีความใฝ่รู้ ใฝ่พัฒนาตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเรียนรู้ในศาสตร์และศิลป์ในวิชาชีพของตนเสมอ

สรุปได้ว่าบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Person) หมายถึง บุคคลที่มีความใฝ่รู้ใฝ่เรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ด้วยวิธีที่หลากหลายอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีทักษะในการคิด การทำการแก้ปัญหาและการสื่อสารและสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้

1. แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ธเนศ จำเกิด (2541, หน้า 28-31) กล่าวว่า การเรียนรู้จำเป็นที่จะต้องเกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ไม่ว่าจะเป็นในช่วงวัยเรียน หรือในช่วงของการปฏิบัติงาน เป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Life-Long Learning) นอกจากรู้ลึกในสาขาวิชาเฉพาะของตน (Specialist) แล้วก็ต้องรู้กว้างในเรื่องอื่น ๆ (Generalist) ด้วย เพราะการแก้ปัญหาในแต่ละเรื่องนั้นต้องอาศัยองค์ความรู้จากหลายแขนงประกอบกันและใช้อย่างบูรณาการ

สุพล วังสินธ์ (2541, หน้า 34-36) กล่าวว่ามนุษย์ทุกคนมาเกิดมาพร้อมการเรียนรู้ อยู่เสมอ การสั่งสอน ฝึกฝน อบรมและบ่มนิสัยเด็กและเยาวชนของชาติให้เป็นผู้มีคุณธรรมและ คุณลักษณะที่เหมาะสม สอดคล้องกับความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม เพื่อการอยู่รอดและอยู่รวม ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข จึงมีความจำเป็นที่ครูจะต้องพัฒนาสุนทรียภาพและ ลักษณะนิสัย โดยอาศัยวิชาศิลปะ ดนตรี กีฬา และการฝึกฝนกาย วาจา ใจ ควบคู่กันไปอย่าง กลมกลืนเพื่อให้นักเรียนเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้และสานความฝันของแผ่นดิน เพื่อแผ่นดินที่รัก ของเราที่มุ่งหวังให้มีความสุข ครอบครัวยั่งยืน ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติ สิ่งแวดล้อมยั่งยืน

ชัยพจน์ รักราม (2542, หน้า 72) กล่าวว่า การพัฒนานักเรียนให้เกิดคุณลักษณะการเป็น บุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถกระทำได้โดย การฝึกให้นักเรียนใฝ่เรียน ใฝ่หาความรู้เพราะจะทำให้ เด็กมีนิสัยที่ดีติดตัวไปและจะเปรียบเด็กที่เรียนรู้แบบท่องจำ โดยไม่ได้ใช้สมองในการคิดและ เรียนรู้จากครุคนเดียว เพราะความรู้ไม่ได้หยุดอยู่กับที่ แต่จะพัฒนาไปเรื่อย ๆ เรียนกันไม่รู้จักจบ ถ้าครูสามารถชี้แนะวิธีแสวงหาความรู้โดยใช้หลักวิจัยเบื้องต้น ก็จะทำให้การเรียนรู้สนุกสนาน

สรุปได้ว่า ลักษณะการเรียนรู้ด้วยวิธีการศึกษาดด้วยตนเองดังกล่าวมิได้เกิดขึ้นหรือ มีอยู่ในตัวของบุคคล แต่สามารถสร้างและฝึกให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะดังกล่าวได้ ดังนั้นหากผู้เรียน เกิดความคิดสร้างสรรค์เป็นตัวของตัวเอง รู้จักตัดสินใจและมีความรับผิดชอบในตัวเองอันเป็น จุดมุ่งหมายที่สำคัญของการศึกษา จะทำให้เกิดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

วนิดา มนัสไพบุลย์ (2541, หน้า 15-16) ได้กล่าวถึงแนวความคิดของการคิดเนอร์ (Gardner) นักจิตวิทยา ชาวอเมริกัน ซึ่งเชื่อว่าคนเรามีความสามารถอย่างน้อย 7 ด้าน และ ความสามารถเหล่านี้สามารถพัฒนาได้ในเรื่องต่อไปนี้

1. ความสามารถในการใช้ภาษา เป็นความสามารถที่จะใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมาย เข้าใจ ผู้อื่นเล่าเรื่องต่าง ๆ และมีปฏิกริยาต่อเรื่องต่าง ๆ ด้วยอารมณ์ที่แตกต่างกันได้อย่างเหมาะสม เรียนรู้ ศัพท์ใหม่ ๆ หรือแม้แต่ภาษาที่สองได้
2. ความสามารถในการใช้เหตุผล การคิดคำนวณ เป็นความสามารถที่จะเข้าใจมโนทัศน์ พื้นฐานของจำนวน เช่น จำนวนมากกว่าน้อยกว่า เห็นคุณค่าของกฎซึ่งเป็นเหตุเป็นผล หรือการ ทำนายสิ่งต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น ความสามารถนี้จะถูกนำมาใช้เมื่อเราต้องเผชิญกับสถานการณ์ที่เป็น ปัญหา สิ่งใหม่ที่ท้าทาย ซึ่งบางครั้งเราอาจเรียกว่าการคิดแบบวิทยาศาสตร์ (Scientific Thinking)
3. ความสามารถในการมองเห็น/มิติสัมพันธ์ ความสามารถนี้จะพบเห็นได้จาก จินตนาการของเด็ก ๆ ในกิจกรรม เช่น ฝึกกลางแจ้ง หรือการจินตนาการให้ตัวเองเดินทางไป ในที่ต่าง ๆ

4. ความสามารถในการเคลื่อนไหวร่างกาย เป็นความสามารถที่ใช้ร่างกายและส่วนต่าง ๆ ของร่างกาย เช่น มือ เท้า ในการแก้ปัญหาเมื่อเล่นเกม เดินร่า หรือทำสิ่งต่าง ๆ ความสามารถในการเคลื่อนไหวนี้เป็นทักษะที่เกิดจากการฝึกฝนร่างกาย รู้ว่าจะทำอะไรกับสิ่งต่าง ๆ ได้โดยไม่จำเป็นต้องรับรู้โค่นผ่าน ทางจิต

5. ความสามารถทางด้านดนตรีและจังหวะ เป็นความสามารถที่จะสร้างสรรค์เพลง จดจำเพลง และสามารถเล่นได้อย่างไพเราะ

6. ความสามารถที่จะเข้าใจผู้อื่นเป็นความสามารถที่จะเข้าใจผู้อื่นและการทำงานที่มีผลต่อผู้อื่น ผู้เรียนจะมีประสบการณ์ในการปรับตัวให้เข้ากับสังคมโดยตรง จากที่ผู้เรียนเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมกีฬาหรือเป็นกรรมการชุมชน

7. ความสามารถในการรู้และเข้าใจตัวเอง เป็นความสามารถที่จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เกี่ยวกับตัวเอง ความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตัวเอง เป็นความสามารถที่จะช่วยในการพิจารณาตัวเอง และให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ตัวเอง

สรุปได้ว่าแนวความคิดของการ์ดเนอร์ (Gardner) ซึ่งเชื่อว่า คนเรามีความสามารถอย่างน้อย 7 ด้าน และความสามารถเหล่านั้นสามารถพัฒนา หากได้รับการส่งเสริมและพัฒนาให้เกิดความสามารถในการใช้ภาษา ความสามารถในการใช้เหตุผล ความสามารถที่จะเข้าใจผู้อื่นและความสามารถในการรู้จักและเข้าใจตนเอง จะทำให้เกิดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

ธเนศ จำเกิด (2541, หน้า 28-31) ได้เสนอแนวคิดการใช้กลยุทธ์สร้างเสริมองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างบุคคลอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable) ดังนี้

1. เสริมสร้างให้บุคลากรมีนิสัยรักการอ่าน เป็นการกระตุ้นให้บุคลากรมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียนเป็นรายบุคคล โดยส่งเสริมให้บุคลากรทุกคนทำบริหารเวลาของตนเอง สำหรับบันทึกการอ่านหนังสือ ซึ่งวิธีนี้เป็นการเสริมสร้างวินัยและแรงจูงใจให้เกิดขึ้นในแต่ละบุคคลโดยผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำและคอยกระตุ้นเสริมแรงด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสม

2. ส่งเสริมให้เกิดการนิเทศภายในระดับองค์กรย่อย เช่น ฝ่ายหรืองานต่าง ๆ กำหนดตารางพบปะปรึกษาหารือพูดคุยกันอย่างสม่ำเสมอ อาจจะเป็นสัปดาห์ละครั้งหรือสองสัปดาห์ต่อครั้ง โดยกำหนดหัวข้อที่จะพูดคุยกัน ซึ่งอาจจะมีทั้งการสรุปงาน การแก้ปัญหาพัฒนาการทำงาน และควรมีเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาบุคลากรด้วยทุกครั้ง การพัฒนาบุคลากรนั้นนอกจากจะทำเป็นแบบแผน เช่น การประชุมสัมมนา เชิญผู้มีความรู้ในหน่วยงานหรือนอกหน่วยงานมาให้ความรู้แล้ว อาจจะใช้วิธีการพูดคุย สอนงานกันอย่างไม่เป็นทางการในฝ่ายหรืองานและสิ่งที่ควรนำมาพูดคุยกันคือ การนำหนังสือที่สมาชิกในฝ่ายในงานไปอ่านมาแล้วนำมาแลกเปลี่ยน เล่าสู่กัน

ฟังและวิเคราะห์หนังสือนั้นด้วย ก็จะทำให้ได้ความรู้อย่างกว้างขวาง รวมทั้งกระตุ้นให้สมาชิก มีนิสัยรักการอ่าน

3. จัดบรรยากาศการเรียนรู้ให้เอื้อต่อการใฝ่รู้ใฝ่เรียน ห้องสมุดก็ถือว่าเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ที่สำคัญที่ทุกองค์กร ควรจัดให้มี ซึ่งอาจจะเรียกชื่ออย่างอื่นตามความเหมาะสม เช่น ศูนย์สารสนเทศ ศูนย์การเรียนรู้ เป็นต้น การจัดนั้นควรคำนึงถึงทั้งในด้านบรรยากาศทางวิชาการให้มีจำนวนหนังสือ คอมพิวเตอร์ สื่อต่าง ๆ ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ในแต่ละสาขาเพียงพอ และจัดให้มีบรรยากาศทางกายภาพที่จูงใจให้นำมาใช้บริการ นอกจากนั้นจัดให้มีห้องสมุดกลางที่มีความสมบูรณ์แล้วก็จัดให้มีห้องสมุดย่อย หรือศูนย์การเรียนรู้ย่อย ชุมหนังสือ ฯลฯ เพื่อให้มีบรรยากาศการเรียนรู้ อย่างกว้างขวาง

4. การจัดกิจกรรมเสริมสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ทั่วทั้งหน่วยงาน นับเป็นกลยุทธ์สำคัญยิ่งในการสร้างองค์การแห่งการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ภายใต้อาการร่วมมือร่วมใจของบุคลากรทุกคน โดยยึดหลักการทำงานและการพัฒนาบุคลากรเป็นเรื่องเดียวกันให้บุคลากรได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริงและเรียนรู้ซึ่งกันและกันจากทีมงาน ทั้งนี้ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำในการกำหนดนโยบาย กำหนดคณะกรรมการส่งเสริมและ วางแผนการดำเนินงาน สร้างขวัญกำลังใจและประเมินผลการทำงาน อย่างเป็นระบบและต่อเนื่องด้วย

สรุปได้ว่าการพัฒนาให้บุคคลใฝ่มีนิสัยรักการอ่าน ใฝ่เรียนรู้ ได้ทำงานแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้วยกันจะทำให้เกิดบุคคลแห่งการเรียนรู้ (Learning Person) สังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) และองค์การแห่งการเรียนรู้ (Learning Organization) ซึ่งเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่บุคคล สังคม ประเทศชาติ และเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืน ดังนั้นนิสัยรักการอ่าน ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่รู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันจะทำให้เกิดคุณลักษณะการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้

แนวคิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง

นักการศึกษาได้ ให้ความหมายการเรียนรู้ด้วยตนเองไว้ในทัศนะต่าง ๆ กัน (สมคิด อิศระวัฒน์, 2538, หน้า 5-6) ดังนี้

โนวเลส (Knowles, 1975, p 18) อธิบายว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นกระบวนการ ซึ่งผู้เรียน แต่ละคนมีความคิดริเริ่มด้วยตนเอง (โดยอาศัยความร่วมมือจากผู้อื่นหรือไม่ต้องการก็ได้) ผู้เรียนจะทำการวิเคราะห์ความต้องการที่จะเรียนรู้ของตน กำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ แยกแยะ แจกแจงข้อมูลในการเรียนรู้ทั้งที่เป็นคนและอุปกรณ์ คัดเลือกวิธีการเรียนรู้ที่เหมาะสมและ ประเมินผลการเรียนรู้นั้น ๆ

สเคเจอร์ (Skager, 1978, p. 13) อธิบายว่า การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ และประสบการณ์การเรียนรู้ และความสามารถในการวางแผนการปฏิบัติและการประเมินผลของ กิจกรรมการเรียนรู้ ทั้งในลักษณะที่เป็นเฉพาะบุคคลและในฐานะสมาชิกของกลุ่มการเรียนรู้ที่ร่วมมือกัน

ทัฟ (Tough, 1983, p. 153) ได้ให้คำจำกัดความของการเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างกว้าง ๆ ว่าเป็นการเรียนรู้โดยเจตนาสนใจ ซึ่งความต้องการอย่างแรกของบุคคลนั้นคือความต้องการความรู้หรือ ทักษะบางอย่าง

กริฟฟิน (Griffin, 1983, p. 153) การเรียนรู้ด้วยตนเองเป็นการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการเฉพาะของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง โดยมีเป้าหมายไปสู่การพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของตนเอง และความสามารถในการวางแผนปฏิบัติการ และประเมินผลการเรียนรู้ทั้งในฐานะที่เป็นเอกัตบุคคล และสมาชิกของกลุ่มการเรียนรู้ที่ร่วมมือกัน มาตรฐานของการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้เป็นเฉพาะ บุคคลและการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ด้วยตนเอง

สรุปการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการซึ่งผู้เรียนแต่ละคนมีความคิดริเริ่มในการ เรียนมีความตั้งใจและความต้องการที่เรียนรู้ สามารถวางแผนการเรียนรู้และกำหนดเป้าหมายในสิ่ง ที่ตนต้องการเรียนรู้ แสวงหาแหล่งเรียนรู้ในเรื่องที่ตนต้องการเรียนรู้ เลือกวิธีการเรียนรู้ รวมทั้ง ประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยความพร้อมในการเรียนรู้ด้วยตนเองของแต่ละคนจะไม่เท่ากัน

แนวคิดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และยาวนาน โดยมีผู้ที่จัดการศึกษาให้ได้ไปสู่เป้าหมาย นั่นคือ การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะ ที่เหมาะสม สำหรับประชากรในยุคโลกาภิวัตน์ (ชนู ฤทธิกุล, 2542, หน้า 42-45) และเพื่อให้การ เรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผลดี การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางควรยึดหลัก ดังนี้ (ณรงค์ รมนียกุล, 2542, หน้า 37)

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียนจึงควรมีบทบาท รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตน และมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นจากแหล่งต่าง ๆ กัน มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงอย่างเดียว ประสบการณ์ความรู้สึกลึกซึ้งของแต่ละบุคคลถือว่าเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
3. การเรียนรู้ที่ดีจะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสร้างความรู้ความเข้าใจ และมีทักษะ ในเรื่องกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะสามารถใช้การเรียนรู้นั้นให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนที่ผู้เรียน เป็นผู้ค้นพบด้วยตนเองมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้ดี

4. ทักษะในกระบวนการเรียนรู้มีความสำคัญ หากผู้เรียนเข้าใจและมีทักษะในเรื่องกระบวนการเรียนรู้แล้ว จะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ต้องการ

5. การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การบริหารจัดการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้

แหล่งเรียนรู้ (Learning Resources) ซึ่งมีทั้งแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ชุมชนนั้น จะมีแนวทางการบริหารจัดการเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดต่อการจัดการเรียนการสอน ต้องคำนึงถึงหลักการบริหารจัดการ สำคัญที่เรียกว่า “หลักการบริหารแบบ 4 M’s” ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2547, หน้า 4)

1. บุคลากร (Man) ผู้มีส่วนร่วมในการบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญได้แก่ ผู้อำนวยการโรงเรียน รองผู้อำนวยการโรงเรียน ครูผู้สอนทุกคน นักเรียนทุกคน ผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการสถานศึกษา และหน่วยงาน/ องค์กรต่าง ๆ

2. งบประมาณ (Money) การบริหารจัดการแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญ คือ การจัดการงบประมาณให้เกิดประโยชน์สูงสุด คำนวณมากที่สุด โดยแหล่งที่มาของงบประมาณคือเงินนอกงบประมาณและเงินงบประมาณ โดยใช้จ่ายตามระเบียบของทางราชการ

3. ทรัพยากร (Materials) การบริหารจัดการทรัพยากรหรือแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา โดยมีการจัดทำทะเบียน เพื่อสะดวกในการบริหารจัดการได้ครอบคลุมครบถ้วนและเกิดประโยชน์สูงสุดจัดได้ดังนี้แหล่งเรียนรู้ของราชการ เอกชน แหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน แหล่งเรียนรู้ภายนอกโรงเรียน โดยการพัฒนาของเดิมหรือสร้างใหม่ และจัดเก็บเป็นระบบ โดยแยกเป็นสื่อธรรมชาติและสื่อเทคโนโลยี

4. การบริหารจัดการ (Management) จัดทำแผนยุทธศาสตร์ แผนพัฒนา แผนปฏิบัติการ/โครงการของสถานศึกษา โดยการจัดตั้งทีมบริหารเพื่ออำนวยความสะดวก สนับสนุน การจัดตั้งทีมครู - นักเรียน เพื่อดำเนินการส่งเสริมให้มีการวิจัยและพัฒนาให้เกิดผลคุ้มค่า ยั่งยืน โดยมุ่งผลสัมฤทธิ์ที่เกิดประโยชน์กับผู้เรียนเป็นสำคัญส่งเสริมให้มีการประชาสัมพันธ์ให้เป็นที่รู้จักและใช้แหล่งเรียนรู้อย่างคุ้มค่าและประสานความร่วมมือกับทุกองค์กร

บทบาทของบุคลากรกับการพัฒนาแหล่งเรียนรู้

ในการบริหารจัดการเพื่อให้แหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งทรัพยากรที่มีคุณค่าในการศึกษาและการจัดการเรียนรู้สำหรับผู้เรียนนั้น บุคลากรทุกคนทุกฝ่ายจะมีบทบาทสำคัญดังนี้ (เนาวรัตน์ ลิขิตวัฒนเสรษฐ์, 2544, หน้า 29)

1. บทบาทของผู้บริหาร/ รองผู้บริหารของโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนหรือรองผู้บริหารของโรงเรียน จะมีบทบาทสำคัญต่อการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังนี้

- 1.1 กำหนดนโยบาย วางแผนเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการจัดหา จัดสร้าง หรือพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียน
- 1.2 ส่งเสริมการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ ประสิทธิภาพในการจัด การใช้แหล่งเรียนรู้
- 1.3 สนับสนุนส่งเสริมให้บุคลากรทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการนำเสนอผลงาน โครงการหรือนวัตกรรม

1.4 นิเทศ กำกับ ติดตาม ดูแล และประเมินผลระบบการจัดการเรียนการสอน

2. บทบาทของครูผู้สอน

ครูผู้สอนจะมีบทบาทสำคัญในการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังนี้

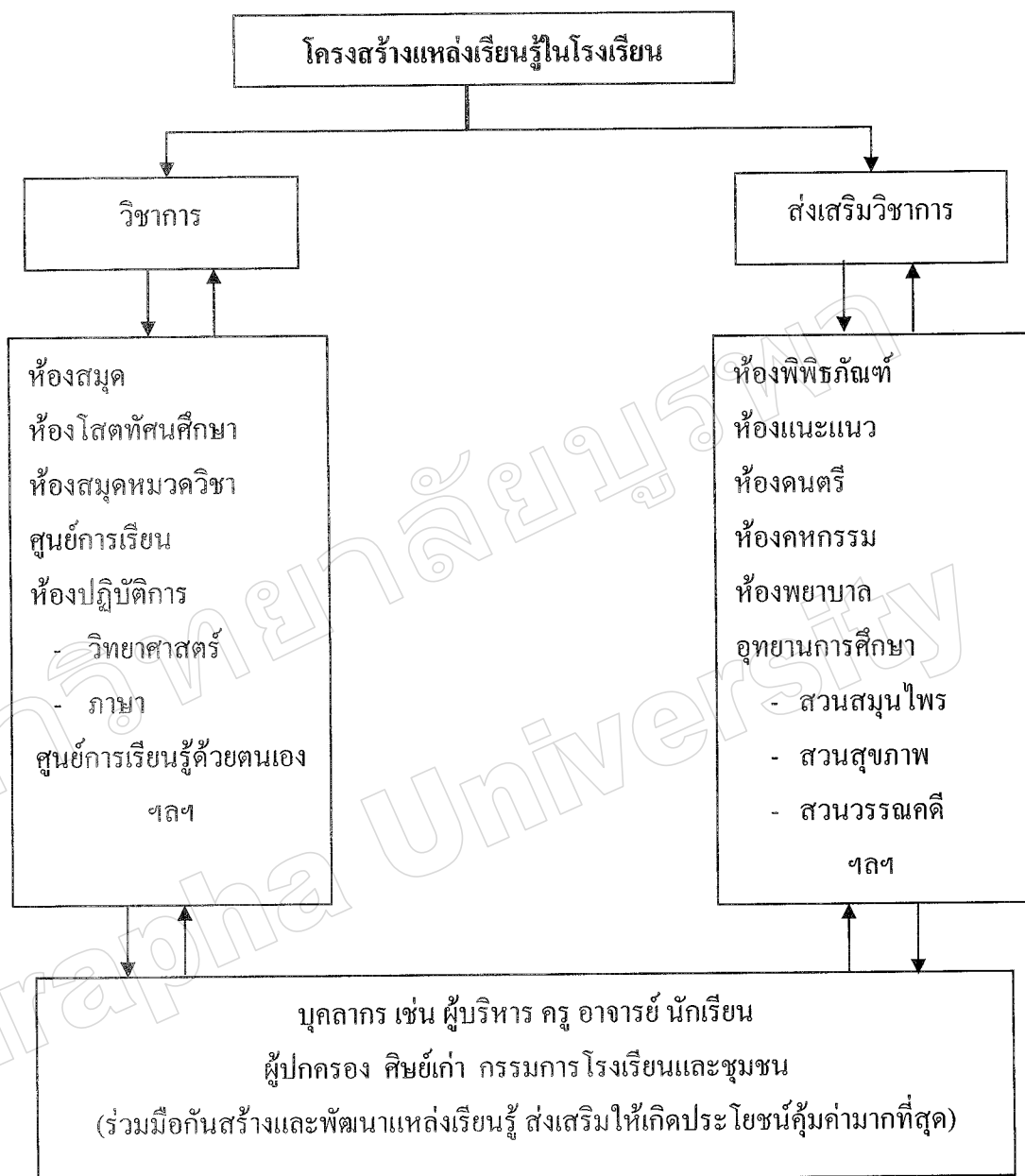
- 2.1 รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในโรงเรียนและชุมชน
- 2.2 ให้คำปรึกษา แนะนำผู้เรียนในการศึกษาหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้
- 2.3 จัดหา ประสานงานวัสดุอุปกรณ์ เอกสารเพิ่มเติม แนะนำและสร้างขวัญกำลังใจ
- 2.4 ประเมินการเรียนรู้จากการจัดกิจกรรมแหล่งเรียนรู้ในภาพรวม
- 2.5 ติดตาม ช่วยเหลือการดำเนินงาน แนะนำความถูกต้อง
- 2.6 ประยุกต์ใช้ เผยแพร่ผลงาน สรุปและประเมินผล

3. บทบาทของนักเรียน/ ผู้เรียน

นักเรียน/ ผู้เรียนจะมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ดังนี้

- 3.1 สำรวจแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ชุมชน และศึกษาเอกสารพร้อมกับจดบันทึก
- 3.2 แบ่งกลุ่ม แบ่งหน้าที่การทำงาน นำความรู้เสนอภายในกลุ่ม
- 3.3 ตรวจสอบข้อมูล ความถูกต้อง ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารจากแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ
- 3.4 ประเมินผลด้านความรู้ กระบวนการทำงานโดยตนเอง คณะครู และผู้ปกครอง
- 3.5 เลือกรูปแบบและวิธีการนำเสนอผลงาน
- 3.6 เสนอผลงานการปฏิบัติงาน เผยแพร่ผลงานต่อผู้เรียน คณะครู ผู้ปกครอง ชุมชน
- 3.7 สรุปผลและประเมินผลการเผยแพร่ผลงาน

โครงสร้างแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียน กรมสามัญศึกษา (2542, หน้า 16) ได้แบ่งโครงสร้างแหล่งการเรียนรู้ออกเป็น 2 ลักษณะ คือ ด้านวิชาการและส่งเสริมด้านวิชาการของโรงเรียน ดังภาพที่ 2

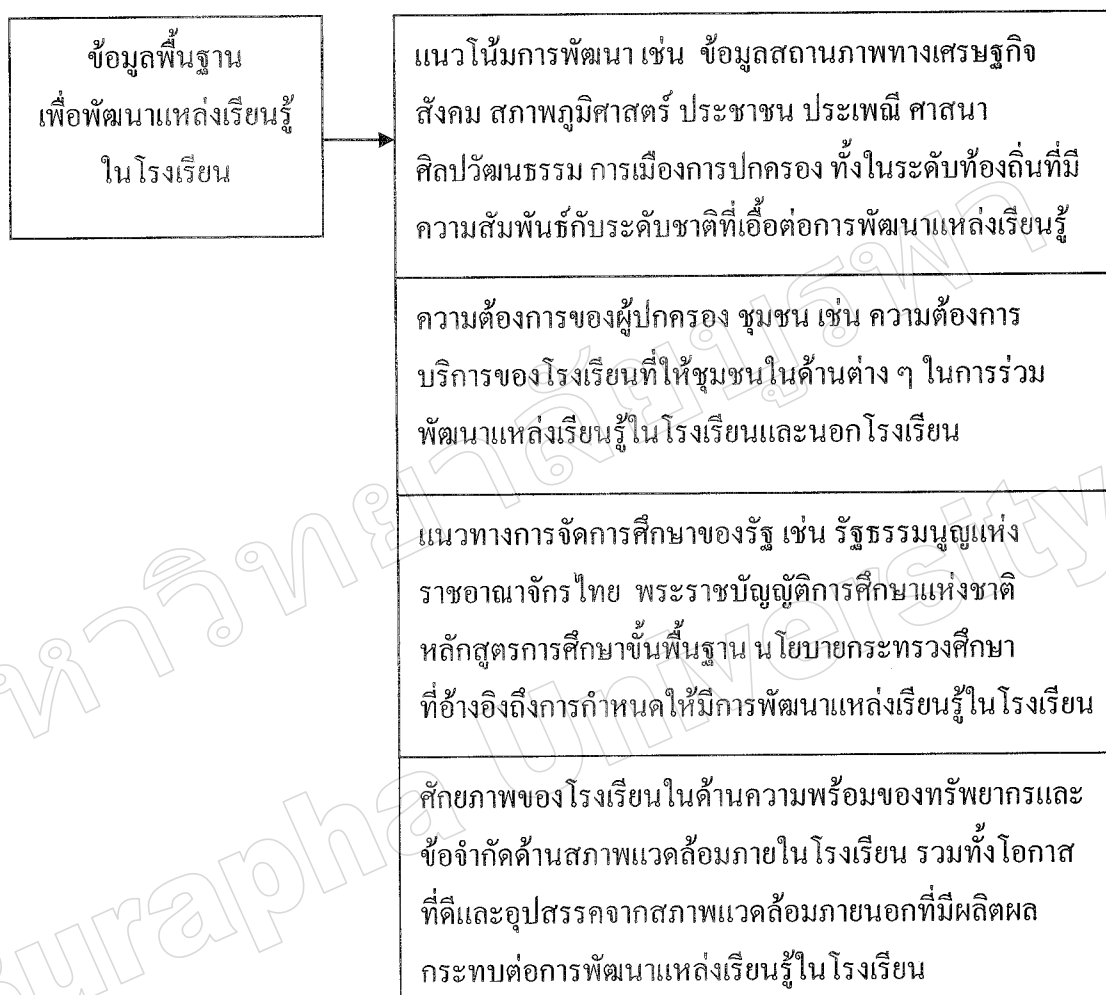

ภาพที่ 2 โครงสร้างแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน

แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ กรมสามัญศึกษา (2542, หน้า 20-24) ได้กำหนด
แนวทางการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ดังนี้

1. การจัดข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ศึกษา รวบรวม และ
วิเคราะห์ ข้อมูลพื้นฐานในการดำเนินการ เพื่อการสร้างหรือปรับปรุงพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
ในโรงเรียนให้เหมาะสมและนำข้อมูลสารสนเทศมาศึกษาทบทวน วิเคราะห์สภาพปัจจุบัน

เปรียบเทียบในอนาคต วิเคราะห์แนวโน้มความเป็นไปและได้กำหนดวิสัยทัศน์ เพื่อ เป็นทิศทาง
ในการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน

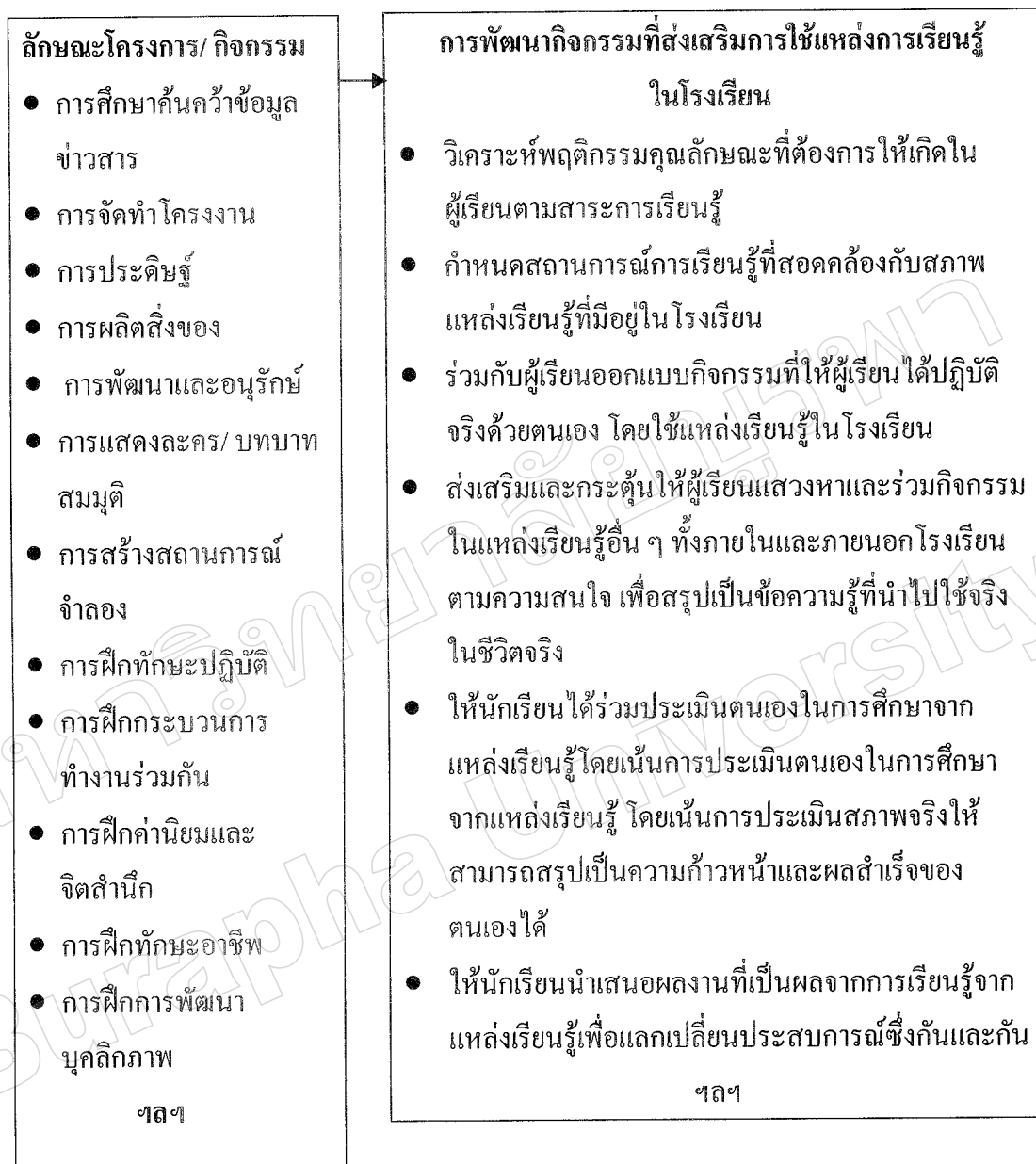
2. แนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน มีกลยุทธ์ศาสตร์มาใช้ในการ
ดำเนินงาน ดังนี้

2.1 การพัฒนาบุคลากร เพื่อส่งเสริมการจัดและการใช้แหล่งการเรียนรู้เป็นวิถีกระตุ้น
ให้บุคลากรเห็นความสำคัญของการจัดและการใช้แหล่งการเรียนรู้ โดยมีแนวทางดำเนินงาน
ดังภาพที่ 4

บุคลากร ● ผู้บริหาร ● คณะครู ● นักเรียน ● เจ้าหน้าที่ ● ผู้ปกครอง ● กรรมการ โรงเรียน ฯลฯ	วิธีการ ● จัดประชุมสัมมนาให้ความรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ● จัดทัศนศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ นอกโรงเรียน ● ส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมกับหน่วยงาน/ องค์กรของรัฐ/ เอกชนที่จัดโครงการ/ กิจกรรมให้ความรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ● จัดศูนย์วิทยากรรวบรวมความรู้ไว้ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ● จัดการแข่งขัน ประกวดการจัดแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนตามความสนใจและความต้องการจำเป็นเพื่อเสริมหลักสูตรปกติ ● จัดนิเทศภายในเพื่อการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ● ประเมินและติดตามผลการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน ● ประเมินและติดตามผลการพัฒนาบุคลากรด้านการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้ ฯลฯ
	เนื้อหาสาระ ● ข่าวดสาร ข้อมูลที่ทันสมัยเป็นปัจจุบัน ● จิตสำนึกในการส่งเสริมการเรียนรู้โดยใช้แหล่งเรียนรู้ ● วิธีการสร้างและพัฒนาแหล่งเรียนรู้ด้วยตนเอง ● กิจกรรมที่ควรจัดในแหล่งเรียนรู้ ● การเรียนการสอนที่เน้นนักเรียนเป็นศูนย์กลาง ● วิธีการใช้แหล่งเรียนรู้ให้คุ้มค่า ● การประเมินผลการจัดและใช้แหล่งเรียนรู้

ภาพที่ 4 กลยุทธ์การพัฒนาบุคลากรเพื่อส่งเสริมการจัดและการใช้แหล่งการเรียนรู้

2.2 กลยุทธ์ การพัฒนาแหล่งกิจกรรม ที่ส่งเสริมการใช้แหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียน เป็นวิธีการดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสม ตามความต้องการของความแตกต่างของผู้เรียน โดยมีแนวทางการดำเนินงาน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 กลยุทธ์การพัฒนาแหล่งกิจกรรมที่ส่งเสริมการใช้แหล่งเรียนรู้ของโรงเรียน

สรุปได้ว่า การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ในโรงเรียนมีเป้าหมายที่สำคัญคือ เพื่อให้โรงเรียนมีแหล่งการเรียนรู้ที่ใช้ประโยชน์ได้เพียงพอและมีประสิทธิภาพ เพื่อสร้างคุณลักษณะของผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง ตามความต้องการ ความสนใจและความถนัด และนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ โดยผู้สอนและผู้เรียนจะต้องช่วยกันออกแบบการพัฒนากิจกรรมที่จะใช้ในการเรียนรู้ร่วมกันจากแหล่งการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2550) ได้กำหนดลักษณะของแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถให้การศึกษาแก่ผู้เรียนทั้งในระบบ นอกระบบและผู้เรียนตามอัธยาศัย ดังนี้

1. แหล่งการเรียนรู้ต้องสามารถตอบสนองการเรียนรู้ที่เป็นกระบวนการ (Process of Learning) การเรียนรู้โดยการปฏิบัติจริง (Learning by Doing) ทั้งการเรียนรู้คนในชุมชนที่มีแหล่งการเรียนรู้ของตนเองอยู่แล้ว และการเรียนรู้ของคนอื่น ๆ ทั้งในระบบ นอกระบบและผู้เรียนตามอัธยาศัย

2. เป็นแหล่งทำกิจกรรม แหล่งทัศนศึกษา แหล่งฝึกงานและแหล่งประกอบอาชีพของผู้เรียน

3. เป็นแหล่งสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นโดยตนเอง

4. เป็นห้องเรียนธรรมชาติ เป็นแหล่งศึกษาค้นคว้า วิจัยและฝึกอบรม

5. เป็นองค์การระบบเปิด ผู้สนใจสามารถเข้าถึงข้อมูลได้เต็มที่และทั่วถึง

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ มี 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นสำรวจ ผู้สอนให้ผู้เรียนศึกษาสำรวจแหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน และในชุมชนของผู้เรียน

2. ขั้นเรียนรู้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนได้ศึกษาแหล่งการเรียนรู้และปฏิบัติกิจกรรม ที่เกิดจากการเรียนรู้และมีการวางแผนร่วมกันในการปฏิบัติงาน

3. ขั้นประเมินผล เป็นขั้นตอนการวัดและประเมินผลตามสภาพความจริง โดยให้บรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในการจัดการเรียนรู้โดยมีผู้สอน ผู้เรียน ผู้ปกครอง เป็นผู้ประเมิน

4. ขั้นนำไปใช้ เป็นขั้นที่ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากแหล่งเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวัน

5. ขั้นประยุกต์ความรู้และเผยแพร่ผลงาน ขั้นที่ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้เรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน และเผยแพร่ นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนต่อไป

ลักษณะสำคัญของการใช้แหล่งเรียนรู้ประกอบด้วย องค์ประกอบสำคัญ 6 ประการดังต่อไปนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2548)

1. ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง

2. ผู้เรียนได้ฝึกทำงานเป็นกลุ่ม ร่วมคิดร่วมทำร่วมแก้ปัญหาต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เกิดการเรียนรู้และทักษะกระบวนการต่าง ๆ

3. ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการสังเกตการณ์ เก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การตีความและการสรุปความคิดแก้ปัญหา อย่างเป็นระบบ

4. ผู้เรียนได้ประเมินผลการทำงานของตนเอง

5. ผู้เรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้และเผยแพร่ความรู้

6. ผู้สอนเป็นที่ปรึกษา ให้ความรู้ ให้คำแนะนำและให้การสนับสนุน

การจัดการเรียนรู้โดยใช้แหล่งการเรียนรู้ของ 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้

1. สาระการเรียนรู้กลุ่มภาษาไทย

หลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 จ, หน้า 1)

ภาษาไทยเป็นเอกลักษณ์ประจำชาติ เป็นสมบัติทางวัฒนธรรมอันก่อให้เกิดความเป็นเอกภาพ และเสริมสร้างบุคลิกภาพของคนในชาติให้มีความเป็นไทย เป็นเครื่องมือในการติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจและความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ทำให้สามารถประกอบกิจการงานและการดำรงชีวิตร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยได้อย่างปกติสุข และเป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้ประสบการณ์จากแหล่งข้อมูลสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อพัฒนาความรู้ ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์และสร้างสรรค์ให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีตลอดจนการนำไปใช้ในการพัฒนาอาชีพให้มีความมั่นคงทางสังคมและเศรษฐกิจ นอกจากนี้ยังเป็นสื่อที่แสดงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษด้านวัฒนธรรม ประเพณี ชีวทัศน์ โลกทัศน์ และสุนทรียภาพ โดยบันทึกไว้เป็นวรรณคดีและวรรณกรรมอันล้ำค่า ภาษาไทยจึงเป็นสมบัติของชาติที่ควรค่าแก่การเรียนรู้ เพื่ออนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่คู่ชาติตลอดไป

คุณภาพของผู้เรียน จบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานแล้วผู้เรียนต้องมีความรู้ความสามารถและคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมดังนี้

1. สามารถใช้ภาษาสื่อสารได้เป็นอย่างดี
2. สามารถอ่าน เขียน ฟัง และพูดได้อย่างมีประสิทธิภาพ
3. มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบ
4. มีนิสัยรักการอ่าน การเขียน การแสวงหาความรู้และใช้ภาษาในการพัฒนาคนและสร้างสรรค์งานอาชีพ
5. ตระหนักในวัฒนธรรมการใช้ภาษาและความเป็นไทย ภูมิใจและชื่นชมในวรรณคดีและวรรณกรรมซึ่งเป็นภูมิปัญญาของไทย
6. สามารถนำทักษะทางภาษามาประยุกต์ใช้ในชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพและถูกต้องตามสถานการณ์บุคคล

7. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและสร้างความสามัคคีในชาติ

8. มีคุณธรรม จริยธรรม มีวิสัยทัศน์ โลกทัศน์ที่กว้างไกลและลึกซึ้ง

กระบวนการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย ผู้สอนต้องศึกษาวิเคราะห์จุดหมายของหลักสูตรและมาตรฐานการเรียนรู้ภาษาไทย รวมทั้งเอกสารประกอบหลักสูตร ที่เกี่ยวข้องเพื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้ ในส่วนบทบาทของครูผู้สอนจะต้องปรับเปลี่ยนพฤติกรรมจากผู้บอกความรู้แก่ผู้เรียนเป็นผู้สนับสนุน เสริมสร้างประสบการณ์ การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน โดยดำเนินการดังนี้

1. เลือกรูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนต้องเลือกรูปแบบการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับผู้เรียน เช่น กิจกรรมการเรียนรู้แบบทดลอง แบบโครงงาน แบบศูนย์การเรียนรู้ แบบสืบสวนสอบสวน แบบอภิปรายแบบสำรวจแบบร่วมมือ เป็นต้น

2. คิดค้นเทคนิคกลวิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถคิดค้นรูปแบบการจัด กิจกรรม การเรียนรู้แบบอื่น ๆ และนำมาใช้ให้เหมาะสมกับปัจจัยต่าง ๆ เช่น ความรู้ความสามารถ ด้านเนื้อหา ความสนใจและวัยของผู้เรียน ความสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้แต่ละช่วงชั้น เวลา สถานที่ วัสดุอุปกรณ์และสภาพแวดล้อมของโรงเรียนและชุมชน

3. จัดกระบวนการเรียนรู้ การจัดกระบวนการเรียนรู้หลายรูปแบบผู้สอนสามารถ เลือกนำมาใช้หรือปรับใช้โดยคำนึงถึงสภาพและลักษณะของผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติตาม กระบวนการเรียนรู้อย่างมีความสุข ดังนี้

3.1 การจัดการเรียนรู้แบบโครงงาน

3.2 การจัดการเรียนรู้โดยใช้กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์

3.3 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาความคิด

3.4 การจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสาร

3.5 การพัฒนาการเรียนรู้หลักการใช้ภาษา

3.6 การพัฒนาการเรียนรู้วรรณคดีและวรรณกรรม

3.7 การพัฒนาการเรียนรู้ภูมิปัญญาทางภาษา

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ต้องดำเนินการควบคู่กันไป การบูรณาการหรือการประสมประสานการวัดและประเมินผลกับการเรียนการสอน เข้าด้วยกันจะส่งผลต่อการพัฒนาการศึกษาหลายประการในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียนซึ่งเป็น ศูนย์กลางของการพัฒนานั้น การวัดและประเมินผลจะมีบทบาทสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้เพราะการวัดและประเมินผลและการเรียนรู้มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด โดยการประเมิน

จะมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมคือ จะให้ข้อมูลย้อนกลับที่สำคัญเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ส่วนผลทางอ้อมคือ จะเป็นสิ่งชี้แนะการเรียนการสอนดังนั้นผู้จัดการศึกษาจึงสามารถนำผลทั้งสองลักษณะที่เกิดขึ้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริงต่อการจัดการศึกษา

การวัดและประเมินผลการเรียนภาษาไทย การวัดผลและประเมินการเรียนรู้ด้านภาษาเป็นงานที่ยากซึ่งต้องทำความเข้าใจที่ถูกต้องแท้จริงเกี่ยวกับการทำงานของภาษาและการพัฒนาทางภาษา ดังนั้นผู้ปฏิบัติหน้าที่วัดผลการเรียนรู้ด้านภาษา จำเป็นต้องเข้าใจหลักการเรียนรู้ของภาษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินงาน

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย มีดังนี้

1. ห้องสมุด เป็นแหล่งการเรียนรู้และหัวใจสำคัญของสถานศึกษา ที่ผู้เรียนจะใช้ในการค้นคว้าใช้ในการอ่านเพิ่มพูนความรู้ การจัดห้องวิชาการต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของห้องสมุดหรือเป็นแหล่งเรียนรู้สถานศึกษา จะทำให้ผู้เรียนได้ประโยชน์จากการเรียนและในปัจจุบันการใช้อินเทอร์เน็ตในการค้นคว้าหาความรู้มีความสำคัญมากขึ้น สถานศึกษาจำเป็นต้องพิจารณาจัดไว้ให้เพียงพอและอบรมให้มีการใช้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 จ, หน้า 28)

2. ทรัพยากรบุคคล เช่น ผู้ปกครองและคนในชุมชนที่มีความรู้ความสามารถด้านภาษา และภูมิปัญญาทางภาษาถิ่น เพลงพื้นบ้าน นิทานพื้นบ้าน พิธีกรรมต่าง ๆ ครูภาษาไทยควรจัดทำบัญชีรายชื่อบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ซึ่งสามารถเชิญมาให้ความรู้ในโรงเรียน

3. สื่อการเรียนการสอน เป็นสื่อกลาง ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอด และแลกเปลี่ยนเนื้อหาประสบการณ์ แนวคิด ทักษะและเจตคติระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน โดยเน้นบทบาทของผู้เรียนที่เป็นผู้กระทำหรือใช้สื่อ เพื่อให้เกิดความรู้ ทักษะกระบวนการและความรู้สึกรู้สีกิตติต่าง ๆ บรรลุมาตรฐานของการเรียนรู้

3.1 ความสำคัญของการใช้สื่อการเรียนการสอน

การเรียนการสอนเป็นกระบวนการสื่อสารความรู้ ประสบการณ์ ทักษะ ความคิดเห็น ตลอดจนเจตคติ ซึ่งอาจจะทำได้หลายวิธี และอาจใช้เครื่องมือประกอบการสอนต่าง ๆ อีกมากมาย ดังนั้นการสอนโดยการบรรยาย หรือการใช้หนังสือเรียนเพียงเล่มเดียวไม่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุจุดหมายตามที่คาดหวังไว้ เพราะในสังคมปัจจุบันเป็นยุคสมัยที่ข้อมูลข่าวสารความรู้สมัยใหม่ ตลอดจนเทคโนโลยีการสื่อสารได้แผ่ขยายกว้างขวางอย่างไม่มีขอบข่ายจำกัด จำเป็นต้องพัฒนาศักยภาพความสามารถของผู้เรียนอย่างเต็มที่ให้มีนิสัยใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเอง โดยให้แหล่งเรียนรู้โดยให้แหล่งความรู้ที่มีรูปแบบที่หลากหลาย กล่าวคือ การเรียนการสอนจำเป็นต้องเลือกสรรสื่อการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองมีโอกาสเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่น และ มีความรับผิดชอบที่จะสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง

3.2 ประเภทสื่อการเรียนการสอน

สื่อการเรียนการสอน จำแนกตามลักษณะของสื่อที่นำไปใช้มี 5 ประเภท ดังนี้

3.2.1 สื่อสิ่งพิมพ์เป็นสื่อที่ใช้ระบบการพิมพ์ เช่น หนังสือเรียน คู่มือ หนังสือเสริมประสบการณ์ฯลฯ

3.2.2 สื่อวัสดุ อุปกรณ์ เป็นสื่อสิ่งของต่าง ๆ เช่น ของจริง หุ่นจำลอง แผนภูมิ แผนที่ ตาราง สถิติ กราฟ ฯลฯ

3.2.3 สื่อโสตทัศนูปกรณ์ เป็นสื่อที่นำเสนอด้วยเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ เช่น ภาพเคลื่อนไหว (Slide) แถบเสียง แถบบันทึกภาพ สื่อประเภทอื่น ๆ อาทิ สื่อมัลติมีเดียฐานข้อมูลคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

3.2.4 สื่อกิจกรรมเป็นสื่อประเภทวิธีการที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติ ฝึกทักษะ ซึ่งต้องใช้กระบวนการคิด การปฏิบัติ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้ของผู้เรียน เช่น เกม เพลง บทบาทสมมุติแบบทดสอบ แผนการสอน ใบความรู้ ใบงาน ฯลฯ

3.2.5 สื่อบริบท เป็นสื่อที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอน ได้แก่สภาพแวดล้อม และสถานการณ์ต่าง ๆ เช่น ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ แหล่งวิทยบริการหรือแหล่งเรียนรู้อื่น ๆ บุคคล ห้องสมุด ชุมชน สังคม วัฒนธรรม เครือข่ายคอมพิวเตอร์ ฯลฯ

นอกจากแหล่งเรียนรู้ที่กล่าวข้างต้นแล้ว ผู้เรียนสามารถศึกษาหาความรู้ได้จากภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน เช่นในบ้าน ในสถานที่ต่าง ๆ ภาษาที่ใช้ในคอมพิวเตอร์ซึ่งได้จากการใช้อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์ วิทยุ วารสาร สิ่งพิมพ์ต่าง ๆ รวมทั้งการแสวงหาความรู้จากการไปทัศนศึกษาตามสถานที่ต่าง ๆ ด้วย

2. สารการเรียนรู้คณิตศาสตร์

สารการเรียนรู้คณิตศาสตร์มีหลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ค, หน้า 1) คณิตศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาความคิดของมนุษย์ ทำให้มนุษย์มีความคิดสร้างสรรค์ คิดอย่างมีเหตุผล มีระบบเป็นระเบียบ มีแบบแผน สามารถวิเคราะห์ปัญหาและสถานการณ์ได้อย่างถี่ถ้วนรอบคอบ ทำให้สามารถคาดการณ์วางแผน ตัดสินใจและแก้ปัญหาได้อย่าง ถูกต้องและเหมาะสม คณิตศาสตร์เป็นเครื่องมือในการศึกษาวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี ตลอดจนศาสตร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง คณิตศาสตร์จึงมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตและช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น นอกจากนี้คณิตศาสตร์ยังช่วยพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ มีความสุขทั้งทางร่างกายและจิตใจ สติปัญญาและอารมณ์ สามารถคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

คุณภาพของผู้เรียน

ผู้เรียนจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีแล้ว ต้องมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระคณิตศาสตร์ มีทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์มีเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์ตระหนักในคุณค่าของคณิตศาสตร์และสามารถนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปพัฒนาคุณภาพชีวิตตลอดจนสามารถนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และเป็นพื้นฐานในการศึกษาระดับสูงขึ้นการที่ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้คณิตศาสตร์อย่างมีคุณภาพนั้นจะต้องมีความสมดุลระหว่างสาระทางด้านความรู้ ทักษะกระบวนการควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจในคณิตศาสตร์พื้นฐานเกี่ยวกับจำนวนและการดำเนินการ การวัด เรขาคณิต พีชคณิต การวิเคราะห์ข้อมูลและความน่าจะเป็น พร้อมทั้งสามารถนำความรู้นั้นไปประยุกต์ได้
2. มีทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ที่จำเป็น ได้แก่ ความสามารถในการแก้ปัญหาด้วยวิธีการที่หลากหลาย การให้เหตุผล การสื่อสาร สื่อความหมายทางคณิตศาสตร์และการนำเสนอ การมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การเชื่อมโยงข้อมูลต่าง ๆ ทางคณิตศาสตร์และเชื่อมโยงคณิตศาสตร์กับศาสตร์อื่น ๆ
3. มีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบ มีระเบียบวินัยมีความรอบคอบ มีความรับผิดชอบ มีวิจารณญาณ มีความเชื่อมั่นในตนเองพร้อมทั้งตระหนักในคุณค่าและเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์

กระบวนการเรียนรู้

1. การจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับกลุ่มวิชาคณิตศาสตร์นั้นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลรวมทั้งวุฒิภาวะของผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดคำนวณพื้นฐาน มีความสามารถในการคิดในใจ ตลอดจนพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถทางคณิตศาสตร์ได้อย่างเต็มศักยภาพ
2. การจัดเนื้อหาสาระทางคณิตศาสตร์ต้องคำนึงความยากง่าย ความต่อเนื่องและลำดับขั้นของเนื้อหาและการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงลำดับขั้นของการเรียนรู้โดยจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้จากประสบการณ์จริงรวมทั้งปลูกฝังนิสัยให้รักการศึกษาและแสวงหาความรู้ทางคณิตศาสตร์อย่างต่อเนื่อง
3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ ควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง รวมทั้งปลูกฝังนิสัยให้รักในการศึกษาและแสวงหาความรู้ทางคณิตศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ควรจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ที่สมดุลทั้งสามด้าน ดังนี้ 1) ด้านความรู้ 2) ด้านทักษะกระบวนการ 3) ด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม

5. ให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาสาระคณิตศาสตร์มีทักษะกระบวนการทางคณิตศาสตร์ มีเจตคติที่ดีต่อคณิตศาสตร์ ตระหนักในคุณค่าของคณิตศาสตร์และสามารถนำความรู้ทางคณิตศาสตร์ไปพัฒนาชีวิตให้มีคุณภาพ ตลอดจนใช้เป็นเครื่องมือในการเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ และเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

6. การส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศสิ่งแวดล้อม สื่อการเรียน การสอนรวมทั้งอำนวยความสะดวกเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และมีความรู้ทางคณิตศาสตร์ พื้นฐานที่สำคัญและจำเป็น ทั้งนี้ควรให้การสนับสนุนให้ครูผู้สอนสามารถดำเนินการวิจัยและพัฒนาการเรียนการสอนคณิตศาสตร์ในชั้นเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

7. การจัดการเรียนรู้คณิตศาสตร์ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ ควรมีการประสานความร่วมมือ กับหน่วยงานและบุคคลทั้งหลายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาคณิตศาสตร์เช่นสถานศึกษา โรงเรียน บ้าน สมาคม ชมรม ชุมชน ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สวนคณิตศาสตร์ สร้างสรรค์ ห้องกิจกรรมคณิตศาสตร์หรือห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์ มุมคณิตศาสตร์ พ่อแม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ และภูมิปัญญาท้องถิ่น

8. มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้เป็นที่คาดหวังว่าผู้เรียนปกติทุกคนต้องบรรลุ มาตรฐานเหล่านี้ สำหรับผู้เรียนที่มีความสนใจ มีความถนัดหรือความสามารถทางคณิตศาสตร์ และต้องการเรียนคณิตศาสตร์มากขึ้น ให้ถือว่าเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องจัดหน่วยการเรียนรู้ โปรแกรมการเรียนการสอนหรือรายวิชาที่มีความเข้มข้นสูงขึ้นให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียน ได้มีโอกาสเรียนรู้ทางคณิตศาสตร์ เพิ่มเติมให้เต็มศักยภาพตามความถนัดความต้องการ ความสนใจ และความแตกต่างระหว่างบุคคล ดังนั้นสาระการเรียนรู้และมาตรฐานการเรียนรู้คณิตศาสตร์ ที่สถานศึกษาแต่ละแห่งจะจัดเพิ่มเติมให้แก่ผู้เรียนนั้นจึงมีได้หลากหลาย

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลทางคณิตศาสตร์นั้น ควรวัดให้ครอบคลุมด้านทักษะ กระบวนการ และด้านคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ทั้งนี้ต้องวัดให้สอดคล้องกับ มาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร การวัดและประเมินผลควรใช้วิธีการที่หลากหลาย ที่สอดคล้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการวัด เช่น การวัดผลเพื่อปรับปรุงคุณภาพการเรียน การสอนและพัฒนาผู้เรียน (Formative Test) การวัดผลเพื่อวินิจฉัยหาจุดบกพร่องของผู้เรียน (Diagnostic Test) การวัดผลเพื่อตัดสินผลการเรียนของผู้เรียน (Summative Test หรือ Achievement

Test) การวัดผลตามสภาพจริง (Authentic Test) การสังเกต แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) โครงการคณิตศาสตร์ (Mathematics Project) การสัมภาษณ์ (Interview)

การวัดผลและการประเมินผลทางคณิตศาสตร์ควรมุ่งเน้นการวัดสมรรถภาพโดยรวมของผู้เรียน เป็นหลัก (Performance Examination) และผู้สอนต้องถือว่าการวัดและการประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลที่ดีนั้นต้องมาจากการวัดผลที่ดี กล่าวคือ จะต้องเป็นการวัดผลที่มีความถูกต้อง (Validity) และมีความเชื่อมั่น (Reliability) และการวัดผลนั้นต้องมีการวัดผลด้วยวิธีต่าง ๆ ที่หลากหลาย ตามสภาพและผู้สอนจะต้องวัดให้ต่อเนื่องครอบคลุมและทั่วถึง เมื่อนำผลการวัดทั้งหลายมารวมสรุปก็จะทำให้การประเมินผลนั้นถูกต้องใกล้เคียงตามสภาพจริง

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้คณิตศาสตร์ มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ค, หน้า 29)

การเรียนรู้คณิตศาสตร์ในยุคไร้พรมแดนนั้น ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คณิตศาสตร์ได้ตลอดเวลาและทุกสถานที่ ทั้งนี้เพราะแหล่งเรียนรู้ได้เปิดกว้าง ผู้เรียนสามารถเรียนรู้คณิตศาสตร์ได้ตลอดเวลาและตลอดชีวิต ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบและตามอัธยาศัยแหล่งการเรียนรู้สำหรับกลุ่มสาระคณิตศาสตร์นั้นไม่ใช่ว่าห้องเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมถึงสถานที่ต่าง ๆ ในชุมชน เช่น ห้องเรียน ห้องสมุด โรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย ศูนย์การเรียนรู้ พิพิธภัณฑ์ สมาคม ชุมชน ชมรม มุมคณิตศาสตร์ สวนคณิตศาสตร์หรือห้องปฏิบัติการคณิตศาสตร์ สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ สำหรับผู้สอนผู้เรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน (CAI) ซอฟต์แวร์ (Software) อินเทอร์เน็ต (Internet) หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) หรือเครื่องคำนวณ เครื่องกราฟ (Graphing Calculator) รวมทั้งบุคคลทั้งหลายที่มีความรู้ความสามารถทางคณิตศาสตร์ เช่น ครู อาจารย์ ศึกษานิเทศก์ ภูมิปัญญาท้องถิ่นทั้งนี้หากได้การส่งเสริมและพัฒนา ตลอดจนจัดเตรียมแหล่งการเรียนรู้ที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นให้มีความเหมาะสมสอดคล้องและพอเพียงกับผู้เรียน ผู้สอนจะช่วยพัฒนาการเรียนการสอน คณิตศาสตร์ให้มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3. กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ มี หลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ค, หน้า 1) วิทยาศาสตร์มีความสำคัญยิ่งในโลกปัจจุบันและอนาคต เพราะวิทยาศาสตร์เกี่ยวข้องกับชีวิตของทุกคน ทั้งในการดำรงชีวิตประจำวันและในงานอาชีพต่าง ๆ เครื่องมือเครื่องใช้ ตลอดจนผลผลิตต่าง ๆ ที่คนได้ใช้เพื่ออำนวยความสะดวกในชีวิตและการทำงานล้วนเป็นผลของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ผสมผสานกับความคิดสร้างสรรค์และศาสตร์อื่น ๆ ความรู้วิทยาศาสตร์ช่วยให้เกิดการพัฒนาเทคโนโลยีเพิ่มขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง วิทยาศาสตร์ทำให้คน

ได้พัฒนาวิธีการคิดทั้งความคิดเป็นเหตุเป็นผล คิดสร้างสรรค์ คิดวิเคราะห์วิจารณ์ มีทักษะสำคัญในการค้นหาความรู้ มีความสามารถในการแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ สามารถตัดสินใจโดยใช้ข้อมูลอย่างหลากหลายและประจักษ์พยานที่ตรวจสอบได้ วิทยาศาสตร์เป็นวัฒนธรรมของโลกสมัยใหม่ซึ่งเป็นสังคมแห่งความรู้ (Knowledge Based Society) ทุกคนจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้รู้วิทยาศาสตร์ (Scientific Literacy for All) เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในโลกธรรมชาติและเทคโนโลยีที่มนุษย์สร้างขึ้นและนำความรู้ไปใช้อย่างมีเหตุผล สร้างสรรค์มีคุณธรรมความรู้วิทยาศาสตร์ไม่เพียงแต่นำมาใช้ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีแต่ยังช่วยให้คนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์การดูแลรักษา ตลอดจนการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืนและที่สำคัญอย่างยิ่งคือ ความรู้วิทยาศาสตร์ช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนาเศรษฐกิจสามารถแข่งขันกับนานาประเทศและดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมได้อย่างมีความสุข

คุณภาพของผู้เรียน ผู้เรียนวิทยาศาสตร์ที่จบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ชั้นปี

1. เข้าใจเกี่ยวกับสิ่งมีชีวิตกับกระบวนการดำรงชีวิต ความหลากหลายทางชีวภาพและความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับสิ่งแวดล้อม
2. เข้าใจสมบัติของสารและการเปลี่ยนแปลงของสาร แรงและการเคลื่อนที่ พลังงาน
3. เข้าใจโครงสร้างและองค์ประกอบของโลกความสำคัญของทรัพยากรทางธรณีดาราศาสตร์และอวกาศ
4. ใช้กระบวนการสืบเสาะหาความรู้ กระบวนการแก้ปัญหาในการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ด้วยการลงมือปฏิบัติจริง ศึกษาค้นคว้า สืบค้นจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและจากเครือข่ายอินเทอร์เน็ตและสื่อสารความรู้ในรูปแบบต่าง ๆ ให้ผู้อื่นรับรู้
5. เชื่อมโยงความรู้กับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์นำไปใช้ในชีวิตประจำวันและศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม ทำโครงการวิทยาศาสตร์ หรือสร้างชิ้นงาน
6. มีเจตคติทางวิทยาศาสตร์หรือจิตวิทยาศาสตร์ ดังนี้ ความสนใจใฝ่รู้ ความมุ่งมั่นอดทนรอบคอบ ความซื่อสัตย์ ประหยัด การร่วมแสดงความคิดเห็นและยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ความมีเหตุผล การทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์
7. มีเจตคติ คุณธรรม ค่านิยมที่ดีต่อวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม

กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนการสอนกลุ่มสาระวิทยาศาสตร์ในทุกระดับ จึงต้องดำเนินการที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาที่สมบูรณ์เพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ โดยการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนกลุ่มวิทยาศาสตร์ที่เน้นกระบวนการที่ผู้เรียนเป็นผู้คิด ลงมือปฏิบัติ ศึกษาค้นคว้าอย่างมีระบบด้วย

กิจกรรมหลากหลาย กิจกรรมที่จัดให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้มีหลากหลาย เช่น กิจกรรมภาคสนาม กิจกรรมแก้ปัญหา กิจกรรมสังเกต กิจกรรมสำรวจตรวจสอบ กิจกรรมการทดลอง กิจกรรมสืบค้นข้อมูล ทั้งจากแหล่งข้อมูลที่เป็นบุคคล เอกสารในห้องสมุดหรือหน่วยงานในท้องถิ่น จนถึงการสืบค้นทางเครือข่ายอินเทอร์เน็ต กิจกรรมค้นคว้าจากสื่อต่าง ๆ และแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น กิจกรรมโครงงานวิทยาศาสตร์ กิจกรรมอภิปราย ฯลฯ

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ จะบรรลุผลตามเป้าหมายของการเรียนการสอน ที่วางไว้ควรมีแนวทางดังต่อไปนี้

1. ต้องวัดและประเมินผลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะและกระบวนการ เจตคติคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมในวิทยาศาสตร์ รวมทั้งโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. วัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
3. ต้องเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลโดยตรงไปตรงมาและต้องประเมินผล ภายใต้อายุที่ได้อยู่
4. ผลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องนำไปสู่การแปลผลและลงข้อสรุป ที่สมเหตุสมผล
5. การวัดและประเมินผลต้องมีความเที่ยงตรงและเป็นธรรม ทั้งในด้านวิธีการวัดและ โอกาสของการประเมิน

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

การจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนสามารถได้เรียนรู้ ตลอดเวลา ทุกสถานที่และเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายทั้งในและ นอกโรงเรียน มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ฉ, หน้า 45)

- สื่อสิ่งพิมพ์ เช่น หนังสือ หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านประกอบ หนังสือพิมพ์ วารสาร
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ มัลติมีเดีย CAI วีดิทัศน์ CD-ROM และรายการ ทางวิทยาศาสตร์ผ่านสื่อวิทยุโทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต
- แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียน เช่น ห้องกิจกรรมวิทยาศาสตร์ สวนธรณีในโรงเรียน สวนพฤกษศาสตร์ ห้องสมุด
- แหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนพฤกษศาสตร์ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์วิทยาศาสตร์ โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานวิจัยในท้องถิ่น

- แหล่งเรียนรู้ที่เป็นบุคคล เช่น ปราชญ์ท้องถิ่น ผู้นำชุมชน ครู อาจารย์ นักวิจัย นักวิทยาศาสตร์ ทั้งนี้ในการจัดการเรียนการสอนวิทยาศาสตร์ ครูผู้สอนควรพิจารณาใช้แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับสาระและมาตรฐานการเรียนรู้ และคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดที่ผู้เรียนจะได้รับการพัฒนาทั้งด้านความรู้ ความคิด ทักษะกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม จากแหล่งเรียนรู้เหล่านั้น อันจะส่งผลให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ

4. กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีหลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ซ, หน้า 1) กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนทุกคนในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาต้องเรียน ทั้งนี้เพราะกลุ่มสาระการเรียนรู้นี้ว่าด้วยการอยู่ร่วมกันบนโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา การเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจซึ่งแตกต่างกัน อย่างหลากหลาย การปรับตัวเองกับสภาพแวดล้อม ทำให้พลเมืองที่รับผิดชอบ มีความสามารถทางสังคม มีความรู้ ทักษะคุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสมโดย ให้ผู้เรียนเกิดความเจริญงอกงามในแต่ละด้าน คือ ด้านความรู้ ด้านทักษะกระบวนการ ด้านเจตคติและค่านิยม ด้านการจัดกาและด้านการปฏิบัติ มองภาพรวมแล้ว พบว่า ความสำคัญของกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม นอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมทั้งทางธรรมชาติและสังคมวัฒนธรรม มีทักษะกระบวนการต่าง ๆ ที่สามารถนำมาประกอบการตัดสินใจอย่างรอบคอบในการดำเนินชีวิต และการมีส่วนร่วมในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาในฐานะพลเมืองดีแล้ว ยังช่วยให้นำความรู้ทางจริยธรรม หลักธรรมทางศาสนา มาพัฒนาตนเองและสังคมได้ ทำให้ผู้เรียนสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข

คุณภาพผู้เรียน

1. ยึดมั่นในหลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ สามารถนำหลักธรรมคำสอนไปใช้ปฏิบัติในการอยู่ร่วมกันได้ เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยมที่ดีงามพัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมส่วนรวม

2. ยึดมั่นศรัทธาและธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี ปฏิบัติตามกฎหมาย ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมไทย รวมทั้งถ่ายทอดสิ่งที่ดีงามไว้เป็นมรดกของชาติเพื่อสันติสุขของสังคมไทยและสังคมโลก

3. มีความสามารถในการบริหารจัดการทรัพยากรให้มีประสิทธิภาพเพื่อการดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพและสามารถนำหลักการเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4. เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบัน สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและนำไปสร้างองค์ความรู้ใหม่ได้

5. มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีงามระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสิ่งแวดล้อมเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม มีจิตสำนึก อนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

กระบวนการเรียนรู้

หลักการเรียนการสอนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมให้มีประสิทธิภาพดังนี้

1. จัดการเรียนการสอนที่มีความหมายโดยเน้นแนวคิดที่สำคัญ ๆ ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ทั้งในและนอกโรงเรียนได้ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมจัดการเรียนรู้ของตนเอง พัฒนาและขยายความคิดของตนเองจากความรู้ที่ได้เรียน ผู้เรียนต้อง ได้เรียนกลุ่มสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมทั้งในส่วนกว้างและส่วนลึกและจัดในทุกภาคและชั้นปี

2. จัดการเรียนการสอนที่บูรณาการตั้งแต่หลักสูตร หัวข้อที่จะเรียนโดยเชื่อมโยงเหตุการณ์ พัฒนาการต่าง ๆ ทั้งในอดีตและปัจจุบันที่เกิดขึ้นในโลกเข้าด้วยกันบูรณาการความรู้ทักษะค่านิยมและจริยธรรมลงสู่การปฏิบัติจริงด้วยการใช้แหล่งความรู้ สื่อและเทคโนโลยีต่าง ๆ และสัมพันธ์กับวิชาต่าง ๆ

3. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนา ค่านิยม จริยธรรมจัดหัวข้อหน่วยการเรียนรู้ที่สะท้อน ค่านิยมจริยธรรม ปทัสถานสังคม การนำไปใช้จริงในการดำเนินชีวิต ช่วยผู้เรียนให้ได้คิดอย่างมีวิจารณญาณ ตัดสินใจแก้ปัญหาต่าง ๆ ยอมรับและเข้าใจในความคิดเห็นที่แตกต่างไปจากตนและรับผิดชอบต่อสังคมส่วนรวม

4. จัดการเรียนการสอนที่ท้าทาย คาดหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้ทั้งในส่วนตนและเป็นสมาชิกกลุ่มให้ผู้เรียนใช้วิธีการสืบเสาะ จัดการกับการเรียนรู้ของตนเองใส่ใจและเคารพในความคิดของผู้เรียน

5. จัดการเรียนการสอนที่เน้นการปฏิบัติให้ผู้เรียนได้พัฒนาการคิด การตัดสินใจ สร้างสรรค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง จัดการตัวเองได้ มีวินัยในตนเองทั้งด้านการเรียนและการดำเนินชีวิต เน้นการจัดกิจกรรมที่เป็นจริงเพื่อให้ผู้เรียนนำความรู้ความสามารถไปใช้ในชีวิตจริง

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลเน้นการประเมินผลจากสภาพความจริง (Authentic Assessment) อันเป็นการประเมินผลการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการค้นหาความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนรวมทั้งสามารถประเมินคุณลักษณะพึงประสงค์ที่เกิดขึ้นแก่ผู้เรียนอันเป็นแนวทางที่พัฒนาผู้เรียนได้

เต็มศักยภาพ เพื่อบรรลุมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดการวัดและประเมินผลจึงต้องใช้วิธีการที่หลากหลายที่สอดคล้องเหมาะสมกับสาระการเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ โดยดำเนินการอย่างต่อเนื่องควบคู่ผสมผสานไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยการประเมินจะครอบคลุมความรู้ ทักษะ ความประพฤติ พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและผลงานจากโครงการหรือแฟ้มสะสมผลงานสะท้อนการสะสมการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง การวัดและประเมินผลจะต้องทำหลายบริบทอันได้แก่ ครูผู้สอนเป็นผู้ประเมิน ผู้เรียนประเมินตนเอง เพื่อนประเมินเพื่อน รวมทั้งผู้ปกครองจะมีส่วนร่วมในการประเมินและแสดงความคิดเห็น เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผล เช่น การทดสอบ การสังเกต การสัมภาษณ์ การประเมินภาคปฏิบัติ Scoring Rubric และ Checklist การประเมินแฟ้มสะสมผลงาน เป็นต้น

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

แหล่งการเรียนรู้กลุ่ม กลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีดังนี้
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ช, หน้า 45)

สื่อการเรียนการสอนที่สำคัญของการเรียนการสอนกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ต้องมีชีวิตชีวา มีสีสันของการทำงานกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในและนอกห้องเรียน เครื่องมืออุปกรณ์การเรียนอาจมีตั้งแต่ของง่าย ๆ จำพวกกระดาษ ดินสอ ไปจนถึงอุปกรณ์สื่อสารเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ บุคคล ภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ นอกจากนั้นการให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงด้วยการลงมือปฏิบัติจริงก็ถือเป็นสื่อและแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญด้วย ห้องเรียนควรประกอบด้วย สื่อ อุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ มีผนังห้องที่มีสีสันไว้จัดแสดงผลงานต่าง ๆ มีลูกโลก แผนที่ให้ผู้เรียนสัมผัสจับต้องได้ มีแหล่งความรู้ เอกสารหลักฐานปฐมภูมิ ทุติยภูมิของจำลอง ของจริง ภาพงานศิลปะ ดนตรี วรรณกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องศึกษามีสื่อประกอบ คอมพิวเตอร์ สื่อการเรียนที่ทันสมัย ซอฟต์แวร์ เพื่อสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ที่มาใช้ให้เรียนรู้สิ่งที่นำไปตามสภาพที่เป็นจริง สื่อการเรียนรู้บางอย่างควรให้ผู้เรียนยืมเรียนกลับบ้านได้ เพื่อนำไปศึกษาร่วมกับคนในครอบครัว โดยถือว่าสมาชิกในครอบครัวก็เป็นแหล่งเรียนรู้ อีกแหล่งหนึ่ง

5. กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา

กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษามีหลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ณ, หน้า 1)

สุขภาพมีความสำคัญต่อชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (Well being) ของคน แต่ละคนและสังคมสุขภาพจึงหมายถึงมิติด้านความเจริญเติบโตและการพัฒนาการของบุคคล ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจิตวิญญาณ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพชีวิตของคนโดยรวม

สุขศึกษาและพลศึกษา มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาสุขภาพให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ และเกิดการพัฒนาเกี่ยวกับความมั่นใจในตนเอง ความสามารถของตนเองเกิดการเรียนรู้ด้วยพลัง มีความสามารถในการนำความรู้และทักษะไปประยุกต์ เกิดความตระหนักและความรับผิดชอบต่อ สุขภาพตลอดจนการมีส่วนร่วมในการสร้างความมั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีและความปลอดภัย ของผู้อื่น บนพื้นฐานของความเป็นไทย

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา มีรายละเอียดดังนี้
(กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ณ, หน้า 22)

การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และใช้เวลาว่างอย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งมีความยืดหยุ่น สนองความต้องการ ของผู้เรียนชุมชน สังคมและประเทศชาติ ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลาทุกสถานที่และเรียนรู้ ได้จากสื่อการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ทุกประเภท รวมทั้งจากเครือข่ายการเรียนรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่ใน ท้องถิ่น ชุมชน และอื่น ๆ รูปแบบของสื่อการเรียนรู้ จำเป็นต้องได้รับการพัฒนาให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ของผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ ในหลักสูตร

- สื่อสิ่งพิมพ์ มีทั้งสิ่งพิมพ์ที่จัดทำขึ้น เพื่อสนองการเรียนรู้ตามหลักสูตรโดยตรง เช่น หนังสือเรียน คู่มือครู แผนการสอน หนังสืออ้างอิง หนังสืออ่านเพิ่มเติมแบบฝึกกิจกรรม ใบงาน ใบความรู้ สิ่งพิมพ์ทั่วไป เช่น หนังสือพิมพ์ จดสาร วารสารวิชาการ นิตยสาร จดหมายข่าว ไปสเตอร์ แผ่นพับ แผ่นภาพ เป็นต้น

- สื่อบุคคล หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดสาระความรู้ แนวคิดและวิธีปฏิบัติตน ไปสู่บุคคลอื่น นับเป็นสื่อการเรียนรู้ที่มีบทบาทสำคัญโดยเฉพาะการโน้มน้าวจิตใจของผู้เรียน สื่อบุคคลอาจเป็นบุคคลที่มีอยู่ในสถานศึกษาได้แก่ บุคคลในสถานศึกษา เช่น ผู้บริหาร ครูผู้สอน หรือตัวผู้เรียนเองหรืออาจเป็นบุคคลภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ เช่น แพทย์ พยาบาล ตำรวจ นักกีฬา นักสุขศึกษา เป็นต้น ซึ่งสามารถเชิญมาเป็นวิทยากรเพื่อเสริมสร้าง การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

- สื่อ วัสดุ คือวัสดุที่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตนเอง โดยไม่จำเป็นต้องอาศัย อุปกรณ์ช่วย เช่น รูปภาพ หุ่นจำลอง และวัสดุอุปกรณ์ที่ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ได้ด้วยตนเอง จำเป็นต้องอาศัยอุปกรณ์อื่นช่วย เช่น สไลด์ फिल्मภาพยนตร์ เทปบันทึกเสียง ซีดีรอม แผ่นดิสก์ เป็นต้น

- สื่ออุปกรณ์ หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวกลางหรือตัวผ่านทำให้ข้อมูลหรือความรู้ที่บันทึกไว้ในวัสดุ สามารถถ่ายทอดออกมาให้เห็น หรือได้ยิน เช่น เครื่องฉายแผ่นโปร่งใส เครื่องฉายสไลด์ เครื่องฉายภาพยนตร์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น

- สื่อธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สื่อของจริง ได้แก่ สิ่งของ ผลไม้ สัตว์ชนิดต่าง ๆ หรืออยู่ในรูปของปรากฏการณ์หรือเหตุการณ์ที่มีอยู่หรือเกิดขึ้นรอบตัว เช่น แผ่นดินไหว มลภาวะทางอากาศ ข่าวสารด้านสุขภาพและกีฬา รวมทั้งรูปของอาคาร สถานที่ต่าง ๆ เช่น ห้องพยาบาล สนามกีฬา ห้องสมุด สถานที่สาธารณะ เป็นต้น

- สื่อกิจกรรมและกระบวนการ เป็นกิจกรรมหรือกระบวนการที่จัดขึ้น เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับผู้เรียน ได้แก่ การแสดงละคร บทบาทสมมติ การสาธิต สถานการณ์จำลอง การจัดนิทรรศการ การไปทัศนศึกษานอกสถานที่ การทำโครงการ ฯลฯ

จะเห็นได้ว่า สื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับสุขศึกษาและพลศึกษามีอยู่มากมายหลายชนิด ครูผู้สอนจึงมีบทบาทสำคัญในการเลือกสรรสื่อการเรียนรู้ที่มีคุณค่าและมีความเหมาะสมจัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับผู้เรียน

6. กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีหลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ข, หน้า 1) เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นการส่งเสริมให้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีจินตนาการทางศิลปะ ชื่นชมความงาม สุนทรียภาพ ความมีคุณค่า ซึ่งมีผลต่อคุณภาพชีวิตมนุษย์ ดังนั้นกิจกรรมศิลปะสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนโดยตรงทั้งทางร่างกาย จิตใจสติปัญญา อารมณ์และสังคม ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเชื่อมั่นในตนเอง และแสดงออกในเชิงสร้างสรรค์ พัฒนากระบวนการรับรู้ทางศิลปะ การเห็นภาพรวม การสังเกตรายละเอียด สามารถค้นพบศักยภาพของตนเอง อันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพได้ด้วยการมีความรับผิดชอบ มีระเบียบวินัย สามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีความสุข

คุณภาพของผู้เรียน

เมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐานในกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะแล้ว ผู้เรียนจะมีสภาพจิตใจที่งดงามมีสุนทรียภาพ มีรสนิยม รักความสวยงาม รักความเป็นระเบียบ มีการรับรู้อย่างพินิจพิเคราะห์เห็นคุณค่าความสำคัญของศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม ตลอดจนศิลปวัฒนธรรมอันเป็นมรดกทางภูมิปัญญาของคนในชาติสามารถค้นพบศักยภาพความสนใจของตนเองอันเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อหรือประกอบอาชีพทางศิลปะ มีจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นพัฒนาตนเองได้และสามารถแสดงออกได้อย่างสร้างสรรค์มีสมาธิในการทำงานมีระเบียบวินัย ความรับผิดชอบสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

กระบวนการเรียนรู้

การจัดการเรียนรู้กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ ต้องการการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายตั้งแต่ ผู้เรียน ผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน ผู้เรียนต้องเรียนรู้ให้ครบถ้วนด้วยสมอง กาย ใจ และเรียนรู้ด้วยตนเองต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยการจัดการให้ผู้เรียนชวนขยายหาความรู้เพิ่ม ความรับผิดชอบ กล้าแสดงออก และเน้นการปฏิบัติงานเป็นกลุ่ม ผู้เรียนใช้กระบวนการคิดสร้างแบบการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะจึงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานจริงตามสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้นไปตามช่วงชั้นปี

ในการจัดการเรียนรู้จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ พัฒนาความฉลาดทางสติปัญญาและอารมณ์ ให้เห็นคุณค่าตนเอง ดังนั้นกลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะจึงเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานจริงตามสถานการณ์ให้มากยิ่งขึ้นไปตามช่วงชั้นปี ในการจัดการเรียนรู้จะเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญพัฒนาความคิดความฉลาดทางสติปัญญาอารมณ์ให้เห็นคุณค่าของตนเอง เพื่อการแสดงออกอย่างอิสระ เพิ่มการมีส่วนร่วมสมในการปฏิบัติได้จริงเพิ่มโครงงานตามศักยภาพ เพื่อให้ผู้เรียนมีความสุข มีเสรีภาพในการเรียนและแสวงหาความรู้ได้ตามความต้องการ

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ มีรายละเอียด ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ข, หน้า 18)

สถานที่ ปรากฏการณ์ เหตุการณ์ สถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งความรู้ความชำนาญ ความคิดเห็น ความรู้ลึกซึ้งของบุคคลซึ่งอาจมี การถ่ายทอดหรือบันทึก ไว้ในสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือเรียน ตำราหรืออิเล็กทรอนิกส์อื่น ๆ ด้วยธรรมชาติของกลุ่มศิลปะที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ โดยแสวงหาความรู้ได้ทุกเวลาทุกโอกาสทุกสถานที่ที่ประกอบกับความก้าวหน้าของเทคโนโลยีการสื่อสาร ทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ที่มีอยู่มากมายในปัจจุบัน ได้สะดวกรวดเร็วและมีประสิทธิภาพอย่างไม่มีขอบเขตจำกัด

7. กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี

กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีหลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ข, หน้า 1) ดังนี้ กลุ่มการงานอาชีพและเทคโนโลยีเป็นสาระการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานอาชีพและเทคโนโลยีมีทักษะการทำงาน ทักษะการจัดการ สามารถนำเทคโนโลยีต่าง ๆ มาเพื่อใช้ในการทำงานอย่างถูกต้องเหมาะสมคุณค่าและมีคุณธรรมสร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่ ๆ สามารถทำงานเป็นหมู่คณะมีนิสัยรักการทำงานเห็นคุณค่าและมีเจตคติที่ดีต่องาน ตลอดจนมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่เป็นพื้นฐาน ได้แก่ ความขยัน ความซื่อสัตย์ ประหยัด และอดทน อันจะนำไปสู่การให้ผู้เรียนสามารถช่วยเหลือตนเองและพึ่งตนเองได้ตามพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียง สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ร่วมมือและแข่งขันในระดับสากลในบริบทสังคมไทย

คุณภาพของผู้เรียน

กลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี มุ่งพัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวมเพื่อให้เป็นคนดีมีความรู้ความสามารถโดยมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้

1. มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำรงชีวิตครอบครัว การอาชีพ การออกแบบและเทคโนโลยี เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีเพื่อการทำงานและการอาชีพ
2. มีทักษะในการทำงาน การประกอบอาชีพ การจัดการ การแสวงหาความรู้ เลือกใช้เทคโนโลยี และเทคโนโลยีสารสนเทศในการทำงาน สามารถทำงานอย่างมีกลยุทธ์ สร้างและพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือวิธีการใหม่
3. มีความรับผิดชอบ ซื่อสัตย์ ขยัน อดทน รักการทำงาน ประหยัด อดออม ตรงต่อเวลา เอื้อเฟื้อ เสียสละ และมีวินัยในการทำงาน เห็นคุณค่าความสำคัญของงานอาชีพสุจริตตระหนักถึงความสำคัญของสารสนเทศ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและพลังงาน

กระบวนการเรียนรู้

1. จัดการเรียนรู้ให้ครบองค์รวมของการพัฒนาตามศักยภาพผู้เรียน คือ ผู้เรียนต้องมีทั้งความรู้ ทักษะ/ กระบวนการ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม
2. การจัดการเรียนรู้ต้องกำหนดเป็นงาน (TASK) โดยแต่ละงานต้องเป็นไปตามโครงสร้างของการเรียนรู้ของกลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี
3. การจัดการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถนำความรู้ ทักษะ/ กระบวนการคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยม จากสาระภายในกลุ่มมาบูรณาการกันได้ หรือนำสาระจากกลุ่มวิชาอื่นมาบูรณาการกับสาระของกลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยีก็ได้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานตามกระบวนการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น กระบวนการคิด การตัดสินใจ กระบวนการแก้ปัญหา กระบวนการกลุ่ม กระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ฯลฯ จนเกิดทักษะในการทำงานและได้ชิ้นงานรวมทั้งการสร้างพัฒนางานและวิธีการใหม่
4. การจัดการเรียนรู้ได้ทั้งภายในชั้นเรียน นอกชั้นเรียน โดยจัดในสถานปฏิบัติงาน แหล่งวิทยาการ สถานประกอบการ สถานประกอบการอิสระ ฯลฯ ทั้งนี้ให้ขึ้นอยู่กับสภาพความพร้อมของสถานศึกษา ผู้เรียน และดุลยพินิจของผู้สอน โดยคำนึงถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและเทคโนโลยี
5. จัดการเรียนรู้โดยการกระตุ้นให้ผู้เรียนกำหนดงานที่มีความหมายกับผู้เรียน ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ความสำคัญ เห็นคุณค่าย่อมจะทำให้เกิดความภาคภูมิใจในการปฏิบัติงาน
6. จัดการเรียนรู้โดยผู้สอนต้องคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจ ความพร้อมทางร่างกาย อุปนิสัย สติปัญญา และประสบการณ์เดิมของผู้เรียน

การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

1. ต้องวัดและประเมินผลทั้งความรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะ และกระบวนการ เจตคติ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม รวมทั้งโอกาสในการเรียนรู้ของผู้เรียน
2. วิธีการวัดและประเมินผลต้องสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้ที่กำหนดไว้
3. ต้องเก็บข้อมูลที่ได้จากการวัดและประเมินผลตามความเป็นจริงและต้องประเมินผล ภายใต้อายุที่มีอยู่
4. ผลการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนต้องนำไปสู่การแปลผลและสรุป ข้อสรุปที่สมเหตุสมผล
5. การวัดและประเมินผลต้องมีความเที่ยงตรงและเป็นธรรม ทั้งในด้านของวิธีการวัด และโอกาสของการประเมิน

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี

แหล่งการเรียนรู้ กลุ่มการทำงานอาชีพและเทคโนโลยี ในการจัดแหล่งเรียนรู้ผู้เรียนผู้สอน สามารถศึกษาหาความรู้หรือเรียนรู้จากแหล่งความรู้ที่มีอยู่ มีดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ข, หน้า 31)

- ภูมิปัญญาท้องถิ่น ปราชญ์ชาวบ้านที่มีความรู้ความสามารถมีประสบการณ์ ประสบความสำเร็จในการทำงานอาชีพ ที่มีอยู่ในท้องถิ่น ผู้นำชุมชน
- แหล่งวิทยากร ได้แก่ สถาบัน องค์กร หน่วยงาน ห้องสมุด ศูนย์วิชาการ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ซึ่งให้บริการความรู้ในเรื่องต่าง ๆ
- สถานประกอบการ สถานประกอบการวิชาชีพอิสระ โรงงานอุตสาหกรรม หน่วยงานในท้องถิ่น ซึ่งให้บริการความรู้ ฝึกอบรมวิชาชีพต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น อุทยานแห่งชาติ สวนสัตว์ พิพิธภัณฑ์
- สื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เช่น แผ่นพับ วารสาร หนังสืออ้างอิง หนังสือพิมพ์
- สื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น อินเทอร์เน็ต ซีดี - รอม วีดิทัศน์ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI)

8. กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาต่างประเทศมีหลักการและแนวทางการพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545 ง, หน้า 28) ในสังคมโลกปัจจุบัน การเรียนรู้ภาษาต่างประเทศ เป็นสิ่งที่จำเป็น ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์ในการติดต่อสื่อสาร การศึกษา การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และเพื่อการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อให้สามารถนำประเทศไปสู่การแข่งขันด้านเศรษฐกิจ เข้าใจความแตกต่างทางการเมืองและวัฒนธรรมในฐานะที่เป็นพลเมืองโลกในยุคโลกาภิวัตน์